

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÇOCUKLARDA DUYGUSAL İSTİSMAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN

HAZIRLAYAN

Sema ÖZTÜRK

ELAZIĞ-2007

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÇOCUKLARDA DUYGUSAL İSTİSMAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 15.03.2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

DANIŞMAN

Yrd.Doç. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN

ÜYE

Prof. Dr. Vehbi ÇELİK

ÜYE

Yrd.Doç. Dr. Bahadır KÖKSALAN

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun .../.../.....tarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

İÇİNDEKİLER

I

ÖNSÖZ	VI
ÖZET	VII
ABSTRACT	IX

I.BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Tanımlar	5
1.5. Kısaltmalar	6

II. BÖLÜM

2. İSTİSMAR VE TÜRLERİ.....	7
2.1. Çocuk Kavramı.....	7
2.2. Çocuk Hakları Kavramı	8
2.3. İstismar Kavramı	9
2.4. Çocuk istismarı ve ihmali Nedir?	9
2.4.1. İstismar ile ihmal Arasındaki Farklar	11
2.5. Çocuk İstismarının Tarihçesi.....	12
2.6. GENEL OLARAK ÇOCUK İSTİSMARINI AÇIKLAMAYA YÖNELİK KURAMLAR.....	14
2.6.1. Psikiyatrik Model	14
2.6.2. Sosyolojik Model	16
2.6.3. Sosyal-Durumsal Model	17
2.6.4. Sosyal Etkileşimsel Model.....	18
2.7. Çocuk İstismarı Türleri	19
2.7.1. Fiziksel İstismar.....	22
2.7.2. Cinsel İstismar	25

2.7.3. Duygusal İstismar.....	27
2.8. Duygusal İstismarın Altboyutları veya Duygusal İstismar Olarak Kabul Edilen Davranışlar	33
2.8.1. Reddetme	33
2.8.2. Aşağılama	34
2.8.3. Yalnız Bırakma.....	35
2.8.4. Yıldırma.....	35
2.8.5. Suça Yönelme.....	36
2.8.6. Vaktinden Önce Yetişkin Rolü Verme	36
2.8.7. Kendi Çıkarına Kullanma	37
2.8.8. Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme.....	37
2.8.9. Aşırı Koruma	38
2.8.10. Ayırım ve Karşılaştırma Yapma.....	38
2.9. Duygusal İstismarın Nedenleri	39
2.9.1. Ebeveynlerle ilgili sebepler.....	39
2.9.2. Çevreyle ilgili sebepler	43
2.9.3. Çocuktan Kaynaklanan Sebepler.....	44
2.10. Duygusal İstismarı Açıklamaya Yönelik Kuramlar	44

III. BÖLÜM

3.1. DUYGUSAL İSTİSMAR İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR VE YASAL DURUM.....	47
3.1.1. İlgili Araştırmalar.....	49
3.1.2. Duygusal İstismar İle İlgili Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar	49
3.1.3. Duygusal İstismar İle İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar ...	54
3.2. Uluslar Arası Belgelerde Duygusal İstismar	58
3.2.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi	61
3.2.3. Çocuk Hakları Sözleşmesinin İstismarla İlgili Hükümleri	64
3.3. Türk Hukukunda Durum	67
3.3.1. Velayet ve Tedip Hakkı	67
3.3.1.1. Eski Medeni Kanunda Durum	67
3.3.1.2. Yeni Medeni Kanunda Durum	70

3.3.2. Öğretmenler Açısından Tedip Hakkı	71
3.3. İstismar Durumunda Uygulanacak Prosedür	72
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	77
KAYNAKÇA	83
ÖZGEÇMİŞ.....	90

ÖNSÖZ

Duygusal istismar, en genel anlamıyla çocuk ve ergene duygularını rencide edecek biçimde davranılmasıdır. Bu araştırmada, ülkemizde son yıllarda dikkat çeken bir konu olan duygusal istismarın çeşitli yönleriyle incelenmesi gerektiği inancıyla tarama yöntemiyle bir çalışma yapılmıştır. İstismarın ne olduğunun belirlenmesi, ölçülmesi ve önlenmesi, eğitimin amaçlarına uygun insan yetiştirilmesi açısından önem taşımaktadır. İstismar konusu, gelişim ve eğitim çağındaki çocuklar yönünden incelenmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda, çocuklarda duygusal istismarın fiziksel veya cinsel istismarla birlikte oluşabildiği gibi bunlardan bağımsız olarak da görülebildiği, duygusal istismarın çocuğun kişilik gelişimi ve gelecekteki yaşantısı üzerinde olumsuz etkilere sebep olduğu, mevzuatta yeterli düzeyde düzenlemenin olmadığı, toplumda yeterli bilincin gelişmediği ve konu ile ilgili yeterli bilimsel araştırmanın yapılmamış olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, duygusal istismar ile ilgili uluslararası düzenlemelere değinilmiştir.

Tezimin tüm aşamalarındaki destek ve katkılarından dolayı danışman hocam Yrd.Doç. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN'a teşekkür ederim. Ayrıca, manevi desteklerini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. İsmail AYTAÇ'A, eşim Dr.Cumhur ÖZTÜRK'e ve oğlum Ali Emre ÖZTÜRK'e teşekkür ederim.

Mart, 2007

Sema ÖZTÜRK

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Çocuklarda Duygusal İstismar

Sema ÖZTÜRK

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

2007; Sayfa: X+90

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler şaşırtıcı boyutlara ulaşmış olmakla birlikte, bazı problemler ilkçağlardan günümüze intikal etmiş olup, bunlardan bazılarının bir problem olduğu dahi son zamanlarda kabul edilmiştir. Duygusal istismar da bunlardan biridir.

Duygusal istismar en genel anlamıyla çocuk ve ergene duygularını rencide edecek biçimde davranılmasıdır. Çocuk ve ergenin bedenini ve kişiliğini olumlu biçimde algılamasını, değerlendirmesini ve geliştirmesini engelleyici her türlü olumsuz uyarıyı kullanma, duygusal bakımdan kötü muamele yapmak demektir.

Bu çalışma ülkemizde henüz dikkat çeken bir konu olan duygusal istismar konusunun çeşitli yönleriyle araştırılması gerektiği inancıyla tarama yöntemiyle inceleme yapılmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın özellikleri ve tanımlar verilmiş, ikinci bölümünde çocuklarda duygusal istismarın anlamı, tarihçesi, kuramları açıklanmış, çocuk istismarı ve ihmali türleri araştırılmış, üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemi açıklanmış, dördüncü bölümünde duygusal istismarla ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılmış olan araştırmalardan örnekler verilerek hukuki literatür taraması yapılmış, beşinci bölümünde ulaşılan sonuçlar kısaca belirtilerek öneriler getirilmiştir.

Bu çalışma ile eğitim, hukuk, psikoloji, tıp gibi birçok disiplin alanını ilgilendiren çocuk istismarının duygusal boyutu çeşitli yönleriyle incelenerek bu konuda başvurulabilecek bir kaynak oluşturması ümit edilmiştir.

Yapılan araştırma ile, çocuklarda duygusal istismarın çok çeşitli varyasyonlarda görülebildiği, bu davranışların istismar olduğu bilincinin henüz yerleşmediği, duygusal istismarın çocuğun kişilik gelişimi üzerinde olumsuz etkilere sebep olduğu ve bu istismar türünden korumaya ilişkin hükümlerin hem ulusal hem uluslararası mevzuatta spesifik olarak yer almadığı tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: İstismar, çocuk, duygusal istismar, ebeveyn, okul öğretmen.

ABSTRACT

Master Thesis

Emotional Abuse of Children

Sema ÖZTÜRK

Firat University Institute of Social Sciences

Main Programme of Education Sciences

2007; Page: X+90

Although technological advancements reach to surprising diminutions some problems remains identical, which were accepted as a problem recently? Emotional abuse is one of them.

In most broad meaning, emotional abuse is the offending behaviour to the feeling of the child or adolescent. The using whatever negative stimulant that prevents perceive, appreciate and improve the body and personality of the child and adolescent positively is bad treatment in point of the emotional aspect.

This study was done as research thoroughly method with a belief that the subject of emotional abuse which is a newly glaring matter in our country should be researched in various aspects.

The subject of emotional abuse that is newly salient in our country should be investigated in terms of educationist and law of education.

The characteristics of the research and descriptions were presented in the first chapter of this study. The mean, the history and the theories of the emotional abuse in children were revealed and the types of the child abuse and neglect were researched in second chapter. The method is explanted in third chapter. The research about the emotional abuse, international documents and judicial literature were searched in fourth chapter. The results and the suggestions were discussed in fifth chapter.

In this study, the emotional abuse in children was analysed in terms of the difference of the other abuse meaning content, examples, cause of existence, and location of national and international regulations. It is hoped that, this study could be a theoretic reference that interested multidiscipline areas such as education law, psychology and medicine, examined many aspects of emotional diminutions of child abuse.

The emotional abuse in children can be seen in different variations, this kind of behaviours can not be understood as an abuse generally, emotional abuse give rise to negative effects on the development of the child, the rules that can protect from this abuse do not exist in both national and international legislations specifically were established with this research.

Keywords: Abuse, child, emotional abuse, parent, school, teacher.

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Çocuklarda duygusal istismar, öncelikle çocuk haklarını ilgilendiren bir kavramdır. Felsefî ve toplumsal açıdan çocuk hakları ise refah hakları, korumacı haklar, yetişkin hakları ve ana-babalara karşı haklar olmak üzere dört ana başlık altında ele alınmaktadır.

Tarihsel süreçte çocuğu ilgilendiren her türlü ilişkiler bakımından, ana-babanın, ailenin ve yararları dolaylı biçimde etkilenebilecek diğer kişilerin yararlarının çocuğunkilerden önce gelmesi, hatta çocuğun yararlarının hiç dikkate alınmaması doğal karşılanmıştır. Ailenin işlev kaybı, buna karşılık devletin aile karşısında güçlenmesi yönünde bir değişme başlayınca, devlet aileyi kontrol etme olanağını elde etmiştir. Devlet, kendi çıkarları doğrultusunda aileyi denetlemeye başlayınca, toplumsal ilgi çocuğun korunması yönünde yoğunlaşmıştır.

Bu gelişme içinde aile reisinin çocuk üzerindeki sınırsız egemenliği giderek çocuğa karşı bakım ve koruma yükümlülüğüne dönüşmüştür. Devlet, zamanla bu yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda aktif bir denetim yürütmeye başlamıştır. Böylece, çocuk sorununu konu alan yasal düzenlemelerde çocuğun yararları önem kazanmıştır. Çocukların her türlü istismardan korunması da bu yararların içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Çocuklarda duygusal istismarın anlamını ve kapsamını belirlemek amacıyla yapılan araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem

İnsanlık tarihi boyunca çeşitli varyasyonlarıyla görülen çocuk istismarı konusu, insan hakları ve çocuk hakları bilincinin artmasıyla birlikte üzerinde durulan bir konu olmuştur. Çocuk istismarının duygusal boyutu ise özellikle ülkemizde son yıllarda dikkat çekmeye başlamıştır. Çocuklarda duygusal istismar konusunun ilgili diğer bilim dalları ile birlikte eğitimciler ve eğitim

hukuku açısından da pek çok yönüyle araştırılması gerekliliği hissedilmeye başlanmıştır.

ocuk istismarının dünyadaki yaygınlığı konusunda yeterli sayısal verilerin bulunmadığı kabul edilmektedir. ocuk istismarının bir sonucu olarak ortaya çıkan hastalıklar, yaralanmalar ve sakatlıklar nedeniyle sağlık kuruluşlarına olan başvurulardan sonra yapılan bildirimler ise, ocuk istismarının sadece çok küçük bir bölümünü yansıtmaktadır. Bu tür olguların sayısının giderek artması ise endişe vericidir. Çocukların fiziksel istismarı sonucunda meydana gelen ölümler, 1-4 yaşlar arasında oluşan ocuk ölümlerinin % 3'n oluşurmaktadır (<http://www20.uludag.edu.tr>).

Araştırmalarda, ocuk ve ergene etkileri açısından hem aile hem de diğer kişiler ve kurumların istismar oluşturan tutum ve davranışları incelenmekte ve tartışılmaktadır. ocuk istismarı türleriyle ilgili bilimsel çalışmalar kronolojik olarak incelendiğinde ilk önce fiziksel istismar, daha sonra cinsel istismar ve en son olarak duygusal istismar ile ilgili çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Gögayaz, 2001:2).

Çocuğun ruhsal ve bedensel bütünlüğünü bozucu davranışların tümü ise ocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır. Bu alanda sık kullanılan diğer bir kavram ise ocuk ihmalidir. Bu ise, ana ve babaların çocukların bakım, beslenme, barınma, ısınma, giyinme, sağlık ve eğitim ile ilgili gereksinimlerini karşılama gibi temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamamaları veya bu konularda hatalı tutum sergileyip, ağdaş bilgileri kullanmamaları anlamındadır (<http://www20.uludag.edu.tr>).

Duygusal istismar tek başına görülebildiği gibi fiziksel ve cinsel istismarla birlikte de görülmektedir. Ebeveynlerin ya da çevredeki diğer yetişkinlerin çocuğun yeteneklerinin üzerinde istek ve beklentiler içinde olmaları ve saldırganca davranmaları anlamına gelen duygusal istismarın izleri yaşam boyunca kendini gösterebilmektedir. Anne-babası tarafından sürekli eleştirilen, aşağılanan, sevgi ve ilgi ihtiyacı yeterince karşılanamayan çocuklar, pasif kişilik özelliklerine sahip, kendine güveni olmayan ve anti

sosyal davranışlar gösteren kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bunların yanı sıra duygusal istismar, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu çocuklarda normal zihinsel kapasite olmasına rağmen, öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar görülmektedir. Dolayısıyla duygusal istismar çocuğun hem kişiliği hem de başarısını olumsuz yönde etkilemektedir (Erkmen, 1991:163-170).

Dünyada %1-10 sıklığında görülen çocuk istismarı, ülkemizde % 10 ile 53 arasında tespit edilmiştir (Konanç ve ark., 1991:37). Çocuğun istismarı ve ihmali, çocuğun duygusal yaşantısını ve kişiliğini direkt olarak etkilemekte, çocuğun ilerideki yaşantısında sağlıklı bir kişilik geliştirmesine neden olabilmektedir. Bu nedenlerle çocuk istismarı türlerinden en sık rastlanan tür olan duygusal istismara ilişkin araştırmaların yapılması zorunluluk haline gelmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, çocuklarda duygusal istismarın anlamını, etkilerini, ailelerin duygusal istismardaki konumlarını çeşitli yönleriyle incelemek, konuyla ilgili kuramları araştırmak, literatür taraması yaparak ulaşılmış sonuçları ortaya koymak, duygusal istismar ile ilgili yasal durumu araştırmak ve ulaşılan sonuçları değerlendirmek suretiyle konuya ışık tutmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Eğitim, psikoloji, hukuk, tıp, sosyoloji gibi pek çok bilim dalını ilgilendiren çocuk istismarı konusunun, tespiti ve engellenmesi oldukça güç olan duygusal istismar boyutunun yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda incelenmesi, duygusal istismar konusunda, ilgili bilim dallarında ileride yapılacak çalışmalarda faydalanılabilecek bir kaynak mahiyeti taşıması açısından önem arz etmektedir.

Son otuz yılda, çocuk istismarı konusu gerek tıbbi gerekse toplumsal açıdan giderek önem kazanmaktadır. Çocuk ölümlerinin ve hastalıklarının bir nedeni olarak, kurbanları açısından son derecede yıkıcı sonuçlarıyla ve hatta sonraki nesiller için bile kalıcı izler bırakan özellikleriyle çocuk istismarı önemli bir sosyal sorundur. Bu konunun yeterince bildirilmemesi, tanı konulmasındaki güçlükler, inkar edilmesi ve gizli kalması ise önemini daha da arttırmaktadır (<http://www20.uludag.edu.tr>).

Çocuğa yönelik ihmal ve istismar, çocukların temel hak ve özgürlüklerini kullanmalarını, güven içinde yaşamalarını, kendilerini gerçekleştirme engeller, ciddi ruhsal ve bedensel sorunlara, sakatlanmalara, ölümlere yol açabilir. Çocukluk çağında kötüye kullanım ve ihmal aile bireylerinden kaynaklanabileceği gibi yakın çevre ya da yabancı kişilerden de kaynaklanabilir. Aile, eğitim kurumları (dayağın eğitim yöntemi olarak kullanılması), iş yaşamı (çıraklar, çocuk işçiler), yetiştirme yurtları, tutukevleri, sahipsiz ortamlar (sokak çocukları), kötüye kullanım istismarın olabileceği yer ve çevrelerdir (<http://www.shcek.gov.tr>). Günümüzde bu ortamlara internet ortamını da ekleyebiliriz.

Buna karşın Türkiye’de çocuk istismarı, özellikle de duygusal istismar önemli bir sorun olarak algılanmamakta ve üzerinde yeterli ve kapsamlı araştırmalar yapılmamaktadır. Çocuk istismarının, medikal, hukuksal, eğitimsel ve psikolojik boyutları olmasına karşın bu alanların eğitim programında çocuk istismarı konusu gerektiği şekilde yer almamaktadır (Polat, 2001: 136).

Duygusal istismar, toplumda pek çok ortamda görülmektedir ve çocuklarda hem kısa vadeli, hem de uzun vadeli olumsuz etkiler doğurmaktadır. Değişik bilim dallarının ve meslek gruplarının çalışma alanlarında sebepleri veya sonuçları ile sık sık karşılaşılmaktadır. Bu nedenlerle değişik bakış açılarından araştırılması gerekmektedir.

1.4. Tanımlar

Çocuk (Child): Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesinde, çocuklara uygulanan kanunlar çerçevesinde daha önce reşit olunmadıkça, (18) yaşından küçük herkesin çocuk olduğu belirtilmektedir.

5397 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda; “Daha erken yaşta ergin olsa bile, (18) yaşını doldurmamış kişi” çocuk olarak tanımlanmıştır.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda ise; “Çocuk deyiminden, henüz (18) yaşını doldurmamış kişi anlaşılır” hükmüne yer vermiştir.

Sosyal hizmetler: 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanununa göre; Sosyal hizmetler, kişi ve ailelerin çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür.

Kanuni Mümessil: Kaynağını yasadan alan temsilci, veli veya vasisidir.

Veli: Çocuğun bakım ve idaresi üzerinde olan, onun hal ve hareketlerinden sorumlu bulunan, bakım ve korunmalarına sağlamak için onların kişilikleri ve malları üstünde hak ve yetkiye sahip olan ana ve/veya babadır.

Vasi: Çocuğun bakım ve korunmasını sağlamak için mahkemece tayin edilen ve çocuğun kişiliği ve malları üzerinde tasarruf yetkisine sahip olan kişi.

Velayet: Ana babanın çocuğu üzerinde sahip olduğu eğitim ve terbiye hakkıdır.

Ergenlik (Adolescence): Cinsel organların fizyolojik olgunluğa erişmesiyle başlayan zihinsel, biyolojik ve sosyal açıdan bir gelişme ve

olgunlaşmanın yer aldığı erinlik ile yetişkinlik arasındaki çağ (Yavuzer, 1995:280).

Çocuk istismarı ve ihmali (Child abuse and neglect): Ana-baba veya çocuğun bakımı, sağlığı ve korunmasından sorumlu kişilerin giriştiği veya girişmeyi ihmal ettiği eylemler sonucunda çocuğun her türlü fiziksel, ruhsal, cinsel veya sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi olarak tanımlanmaktadır(Robin, 1991; Konanç, Gürkaynak, Egemen, 1991: 37).

Duygusal istismar (Emotinioal abuse/Psychological maltreatment): Ebeveyn, bakıcı ya da çocuğun bakımından sorumlu kişi tarafından yapılan ya da yapılması ihmal edilen toplumsal değerler ve uzmanların ölçütlerine göre uygunsuz ve zarar verici olarak değerlendirilen eylemlerdir. Bu uygunsuz ve zarar verici eylemler, yetişkinin çocuğu reddetmesi, aşığılaması, yalnız bırakması, onu yıldırarak davranışlarda bulunması, suça yöneltmesi, kendi çıkarına kullanması ve son olarak da vaktinden önce yetişkin rolü verme şeklindedir (Garbarino, 1986: 9).

1.5. Kısaltmalar

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

BM: Birleşmiş Milletler

ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi

SHÇEK: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MK: Medeni Kanun

TCK: Türk Ceza Kanunu.

II. BÖLÜM

2. İSTİSMAR VE TÜRLERİ

2.1. Çocuk Kavramı

“Çocuk” kavramı tarihte toplumun yapılarına, kültürlerine, inançlarına, ekonomilerine göre değişen bir kavramdır (Bayhan, 1998:24). Jean Jacques Rousseau ünlü eseri Emile(1762)’de, “çocuk nedir?” sorusuna “çocuk yetişkin değildir!” şeklinde cevap vermiştir. İşte bu yaklaşım, yüzyıllarca çocuğu küçük yetişkin olarak gören anlayışa karşı yapılmış en kökten karşı çıkıştır (Doğan, 2004:237).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesinde, çocuklara uygulanan kanunlar çerçevesinde daha önce reşit olunmadıkça, (18) yaşından küçük herkesin çocuk olduğu belirtilmektedir. Türk hukuk sisteminde 18 yaşın altındakiler kural olarak çocuk, yani küçük olarak kabul edilir. 5721 Sayılı Türk Medeni Kanununda; erginliğin (18) yaşın doldurulmasıyla başlayacağı, ancak evlenmenin kişiyi ergin kılacağı, ayrıca (15) yaşını dolduran küçüklerin kendi istekleri ve velilerinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabileceği hüküm altına alınmıştır.

Çeşitli hukuk dallarında çocukların fizik, ruh ve ahlâk bütünlüğünü korumak amacıyla 18 yaş altında da yaş sınırlamaları yapılmıştır. 01.Haziran.2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanununa göre, 12 yaşın altındaki küçüklerin cezai ehliyeti yoktur. 12-18 yaş arasındaki çocuklar için de cezai sorumluluk açısından farklı kurallar getirilmiştir. Çocuğa karşı suç işlenmesi durumunda ise farklı yaş gruplarına göre çocuk korunmaktadır. İş hukukunda belirli bir yaştan (ülkemizde 15 yaş) küçük çocuklar çalıştırılmazlar. Eğitim hukukunda, çocuğun okula başlama ve zorunlu eğitim döneminin sona ermesi bakımından yaş sınırlamaları yapılmaktadır. Çocuğun rüşt yaşına ulaşmadan önce ana-babasının ya da vasisinin rızası ile evlenebileceği küçük yaşlar Medeni Kanunda belirlenmiştir.

5397 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda; “Daha erken yaşta ergin olsa bile, (18) yaşını doldurmamış kişi” çocuk olarak tanımlanmıştır. 5237 Sayılı

Türk Ceza Kanunu ise; “Çocuk deyiminden, henüz (18) yaşını doldurmamış kişi anlaşılır” hükmüne yer vermiştir.

2.2. Çocuk Hakları Kavramı

Çocuk hakları, çocukların en çaresiz varlıklar olarak özel durumlarını dikkate alan bir kavramdır. Bütün haklar temelde bir takım yükümlülük ve sorumlulukları akla getirir. Bunlar, güçlülerin güçsüzlere, yetişkinlerin yetişmekte olanlara karşı yükümlülükleridir. Franklin’in sınıflandırmasına göre çocuk hakları refah hakları, koruyucu haklar, yetişkin hakları ve ana-babalara karşı haklar olmak üzere dört ana başlık altında ele alınmaktadır. Beslenme, tıbbi hizmet, barınma ve eğitim boyutları refah haklarının; yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal, taciz, fiziksel ya da duygusal kötü muameleden korunması koruyucu hakların; ebeveynler karşısında kişisel özgürlük ve özerkliklerini arttırmaya yönelik seçme, karar verme hakları ise ana babaya karşı hakların kapsamındadır (Doğan,2004:240).

Doğal hukuk açısından çocuk hakları, çocuğun insan olması, aynı zamanda da bakıma ve özene gereksinim duyması nedeniyle doğuştan sahip olduğu hakların tümüdür. Bu haklar, insanlığın belli bir gelişme çağıında teorik olarak, bütün çocuklara tanınması gereken ideal haklar listesini içerir. Bu ideal liste çeşitli devletlerde değişik ölçülerde uygulama alanına geçmiş bulunabilir. Fakat bu anlamda çocuk hakları denilince daha çok olması gereken alanda kalan ya da yalnızca insan hakları ve çocuk hakları bildirilerinde yer alan ulaşılacak hedefler programı akla gelir.

Pozitif hukuk, yani bir devlette yürürlükte bulunan hukuk açısından çocuk hakları, kanunlarda ve uluslararası sözleşmelerde ayrıntıları ile düzenlenen, belirli bir yasal güvenceye ve özellikle de yargı organlarınca gerçekleştirilecek koruma yollarına kavuşturulan haklardan oluşur. Şu halde pozitif hukuk açısından çocuk hakları, özel hukuk, sosyal hukuk, kamu hukuku ve uluslararası sözleşmelerde yer alan kuralların çocuklara tanıdığı hak ve sorumlulukların tümünü ifade eder.

Modern hukuk sistemlerinde çocuk, bir birey olarak devlet tarafından yasalarla korunmaktadır. Bu yasaların doğal ve evrensel hukuk kurallarına uygun olması için uluslararası normlar geliştirilmiştir. Bu normlar ilerideki bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.3. İstismar Kavramı

Genel anlamda “çocuk istismarı ve ihmali” 18 yaşın altındaki çocuğun, ondan sorumlu kişi ya da kurumlar tarafından, gelişimini her yönden zedeleyici biçimde fiziksel, cinsel ve duygusal zarar görmesi olarak tanımlamaktadır. Bir eylem, o eylemi gerçekleştirenin niyetine göre değil, çocuk üzerinde yarattığı etkiye göre istismar teşkil eder (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org>).

Araştırmalar, istismar edici davranışların azalmayıp gittikçe arttığını göstermektedir. Bu da iki ihtimali akla getirmektedir. İlki, çocuk istismarı konusundaki bilincin artmasına bağlı olguların daha çok rapor edilmesi ve kayıtların daha düzenli tutulmaya başlanması, ikincisi ise toplumdaki şiddet eğiliminin artmasıdır(Cüceloğlu, 1993:53).

2.4. Çocuk istismarı ve ihmali Nedir?

Çocuk doğduğu andan itibaren büyüme süreci içinde ailesiyle kurduğu etkileşimden çıkardığı sonuçları özümseyerek kişiliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturmaktadır. Çocuk ana babaya yalnızca bakım ve beslenme açısından değil, aynı zamanda ilgi ve sevgi bakımından da muhtaçtır. Çocuk sevgi dolu ve huzurlu bir aile ortamında kurduğu temellerle davranışlarını, sosyal ilişkilerini ve topluma uyumunu düzenler. Nesillerin iyi yetişmesi, ana ve babaların tutumlarına bağlıdır ve onların eseridir. Bu nedenle ana babaların çocuklarına karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar, çocuğun yetiştiği ortam, çevresindeki diğer yetişkinlerin davranışları çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi açısından önemlidir (Bayhan, 1998: 24).

Dünya Sağlık Örgütü, bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışları çocuk istismarı olarak tanımlamaktadır (Kara, Ümit, Gökalp, 2004:140).

Çocuk istismarı ve ihmali, çocuk sağlığını tehdit eden, gündelik yaşamda sık rastlanan, karmaşık nedenleri ve trajik sonuçları olan, tıbbi, hukuki ve psiko-sosyal kapsamlı ciddi bir sorundur. Duygusal istismar ve ihmali, çocuk istismarı (child abuse) ve çocuk ihmali (child neglect) türlerinden bir tanesi ve önemlisidir.

Şahin (2003)'e göre çocuk istismarı ve ihmali, çocuğun ruh ve beden sağlığını olumsuz olarak etkileyen her türlü tutum ve davranışla karşı karşıya kalmasıdır. Bu davranışlar fiziksel ya da cinsel saldırı, duygusal örseleme ya da fiziksel ve/veya duygusal olarak çocuğu ihmal etme biçiminde olabilir ve istismar ve ihmale uğramış çocuk, sosyal hizmetler, hukuk ve tıp gibi kurum ve kuruluşların ekip çalışması ile önlenabilir.

Güler ve arkadaşlarına göre ise, çocuk istismarı ve ihmali; çocuklara anne-babaları veya onlara bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli kişiler ya da yabancılar tarafından sağlıklarına zarar veren fiziksel, duygusal, zihinsel ya da sosyal gelişmelerini engelleyen tutum ve davranışlara maruz bırakılmaları olarak tanımlamaktadırlar. Çocuk ihmali ve istismarını çocuk sağlığını ve refahını zedeleyen, çocukta yaşamı boyunca kalıcı izler bırakan bir sağlık sorunu olarak gören Güler ve arkadaşları; istismar ve ihmali edilen çocuklarda depresyon belirtileri, davranış bozukluğu, öğrenme güçlükleri, sıklıkla alkol ve bağımlılık yapan maddeleri kullanma gelecekte başkalarına ve kendine şiddet (intihar) uygulama, konuşmada gecikme, okulda başarısızlık, düşük öz saygı ve benlik kavramlarının zayıf olması ve gelecek konusunda beklentilerin düşük olması gibi olumsuzlukların görüldüğünden bahsetmektedirler. Yapılan çalışmalarda çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili en önemli risk faktörünün ailenin ciddi ekonomik sıkıntısı olmasıdır. Aynı zamanda çocuk sayısının fazla olması ile ebeveynlerin çocuklarına yeteri

kadar ilgi gösterememesi, işsizlik, ebeveynlerden birinin üvey olması, ailenin sosyal desteklerinin yetersiz olması da çocuk istismarı ve ihmali tetikleyici nedenlerdir (2002: 128-129).

2.4.1. İstismar ile ihmal Arasındaki Farklar

Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliğinde; ihmal, ailenin veya çocuktan sorumlu kişilerin, çocuğa karşı yükümlülüklerini yerine getirirken durumun ve koşulların gerektirdiği dikkat ve özeni göstermemesi olarak tanımlanmıştır. İstismar ise, ailenin veya çocuktan sorumlu kişi veya diğer şahısların, çocuğu fiziksel, duygusal veya cinsel şiddete maruz bırakarak psiko-sosyal yönden gelişimini engelleyecek tutum ve davranışları olarak tarif edilmiştir.

Başka bir tanıma göre, çocuğun sağlığını, fizik ve psikolojik gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan hareket ya da davranışlar çocuk istismarını; çocuğun sağlığı, fiziksel veya psikolojik gelişimi için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması ise çocuk ihmali oluşturmaktadır (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org>).

Çocuk ihmali genelde ailenin, ilgili kurumların ya da devletin çocuğa karşı en temel sorumluluklarını yerine getirmemesi şeklinde tanımlanabilir. Bir bütün olarak toplum, kurumlar ve bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı, çocukların eşit hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunda onların en üst düzeyde gelişimlerini engelleyici davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması, gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması, anne baba olarak çocuğa karşı danışmanlık görevinin yeterince yerine getirilmemesi ve çocuğun tek başına bırakılması ihmal davranışına örnek olarak verilebilir. Çocuğun sevilmemesi, ihtiyacı olan duygusal ilgi ve yakınlığın ona gösterilmemesi duygusal ihmal olarak kabul edilmektedir.

Aktif bir olgu olarak nitelendirilen istismar ise anne, baba ya da bakıcının çocuğa zarar vermesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çocuk istismarı istem dahilinde fiziksel zarar verme, çocuğun kötü beslenmesine yol açma,

cinsel istismar, çıkar için kullanma, bundan da öte çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı her türlü faaliyette bulunmayı içermektedir.

İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. Çocuk ihmal ve istismarı, çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı olan fiziksel, duygusal ve cinsel ihmal ve istismarı içermektedir. Ancak bunları birbirinden ayırmak kolay değildir.

Yakın kişilerin çocuğun gelişimine sürekli zarar veren hareketleri sonucu çocuğa sosyal olarak mevcut kaynakların sağlanmaması, bunlardan yoksun bırakılması fiziksel ihmal olarak tanımlanabilir. İstismar türleri içinde tanımlanması ve belirlenmesi en kolay olan fiziksel istismar ise çocuğun kaza dışı hasar görmesi ya da fiziksel olarak cezalandırılması olarak tanımlanabilir. Çocukların cinsel sömürüye karşı korunmaması ve ilgisiz kalınması, cinsel gelişime gereken önemin verilmemesi cinsel ihmal olarak ifade edilmektedir. Cinsel istismar, cinsel doyum için çocuğu kullanmak ya da bir başkasının çocuğu bu amaçla kullanmasına izin vermektir. Bir yetişkinin cinsel haz duymak amacıyla çocuğun cinsel organlarını okşaması, tecavüz etmesi, teşhircilik yapması, çocuğu pornografi aracı olarak kullanması şeklinde tanımlanabilen cinsel istismar, cinsel doyumu çocuklarla ilişkide arayan cinsel açıdan yetersiz kişilerce başvuru bir suç çeşidi sayılmaktadır. Toplumca kabul edilmeyen ve duygusal açıdan en yoğun yaşanan cinsel istismar türünün, aile içinde ya da çocukla kan bağı olan kişiler arasında olduğu da bilinen bir gerçektir. Ancak bu tür vakaların belirlenmesi oldukça güçtür. Yapılan araştırmalar cinsel tacizin en çok üç-beş yaşlar arasında yaygın olduğunu ortaya koymuştur (Bilir ve ark. 1999: 45).

2.5. Çocuk İstismarının Tarihçesi

Çocuk istismarı insanlık tarihi kadar eskidir. Buna karşın insanların bu konuya dikkati dünya genelinde son yüzyıl içinde, ülkemizde ise son yıllarda yönelmiştir. İstismardan korunma, Çocuk Hakları Sözleşmesine girmesinden itibaren temel bir çocuk hakkı olarak kabul edilmiştir. Ancak, bu aşamaya

gelinceye kadar çok zaman geçmesi gerekmiş ve istismar konusu yüzyıllar boyunca gözardı edilmiştir.

Tarihte sağlıklı olmayan çocukların öldürülmesi, ilahlara kurban edilmesi çocuk istismarına örnek gösterilebilir. Çocukların bazı organlarının kesilmesi ve sakat bırakılmaları eski çağlarda olağan görülen olaylardır. Eski Yunan'da babaya, ırkın özelliğini korumak amacıyla çocuğuna kötü davranmak ve gerekirse öldürmek için izin verilmiştir. Yunan hekimi Soranus ebelere her doğumda çocuğu iyice muayene etmelerini ve yetiştirilmeye değer görülmeyen çocukları ölüme terk etmelerini önermiştir. Çin, Hindistan, Meksika ve Peru gibi ülkelerde bebekler nehre atılır; meşru ve güçlü iseler yaşamaya hakları olduğu, su üzerinde kalmayı başaramadıkları zaman ölmeyi hak ettikleri düşünülürdü (Güngörmüş, 1999: 35; Polat, 2001: 130).

Tarih boyunca gayrimeşru çocuklara kötü davranılmış ve bu durum normal kabul edilmiştir. Modern dünyada dahi bu çocuklar ayırmıcılığa uğradıkları için Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 1970 yılında kabul ettiği "Evli olmayan annelerin ve çocuklarının sosyal açıdan korunması" kararına ihtiyaç duyulmuştur.

İngiltere'de Elizabeth döneminde Fakirler Kanunu çocukların ana babalarından ayrılıp çalıştırılmalarını öngörüyordu. Endüstri Devrimi sırasında çocukların çalıştırılıp paralarının alınması yasaldı. Bu çocuklar zincirlerle makinelere bağlanıp çalıştırılıyordu. 1628'de Massachusetts Kolonisi İnatçı Çocuk Yasasına göre asi bir çocuğun öldürülmesi kabul ediliyordu. Çin'de kız çocuklar iş gücüne fazla katkıları olmayacağı gerekçesiyle öldürülmekte veya ekonomik nedenlerle satılmaktaydı. Bu olumsuz uygulamalara karşı zamanla önlemler alınmıştır. İlk uygulama Papa III. Innocentius tarafından, Tiber nehrine atılan çocukları korumak amacıyla bir kurum oluşturularak yapılmıştır. 17 nci yüzyılda Paris Parlamentosu çıkardığı yasa ile, toplumda bir yeri olan ailelere, topraklarında buldukları, anne – babası bilinmeyen terk edilmiş çocukları korumak için kurumlar açma sorumluluğu getirilmiştir. 1741'de Londra'da sokaklarda toplanan çocukları

korumak amacıyla "Bulunan Çocuklara Ait Çocuk Hastanesi" kurulmuştur (Polat, 2001: 133).

Bunun yanında 1924 yılında yayınlanan Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi bu konuda önemli bir adımdır. Ayrıca ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), UNESCO (Uluslararası Halk Sağlık Eğitimi) ve UNICEF (Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu) çocuk istismarı konusunda önemli adımlar atmıştır (Çakmaklı, 1999: 56).

Bu konudaki en önemli gelişme kuşkusuz, 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oybirliği ile kabul edilen "Çocuk Hakları Sözleşmesi"dir. Sözleşmenin 19. maddesi çocuğun, bakımıyla sorumlu olan kişilerden gelecek her türlü kötü muameleye karşı korunmasının sözleşmeyi imzalayan devletlerin yükümlülüğünde olması koşulunu getirmiştir (Kara ve ark. 2004: 141).

Ülkemizde 1980'li yıllardan beri resmi kurumlarının yanında sivil toplum kuruluşları da çocuk istismarı konusunda çalışmalar yapmaya başlamışlardır. 1986 yılında Ankara'da Çocuk İstismarını Önleme Derneği kurulmuş ve uzun süre istismara maruz kalan çocukların tek başvuru merkezi olarak faaliyet göstermiştir. 1991'de tıp doktoru, pedagog, psikolog, hukukçu ve gönüllüler tarafından kurulan, konuyla ilgili ilk dernek olan Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği (ÇİKORED), çalışmalarını Türkiye'nin de onayladığı Çocuk Hakları Sözleşmesine bağlı olarak sürdürmektedir (Kara ve ark. 2004: 141).

2.6. GENEL OLARAK ÇOCUK İSTİSMARINI AÇIKLAMAYA YÖNELİK KURAMLAR

2.6.1. Psikiyatrik Model

Çocuk istismarı ve ihmalinden sorumlu olan kişilerin genellikle ana-babalar olduğu saptandığından, psikiyatrik model, istismar nedenlerini ortaya

koymak amacıyla ebeveyn özelliklerinin incelenmesine ağırlık vermiştir. İstismarı açıklamaya yönelik ilk kuramlardan biri olan bu yaklaşımda, önceleri istismar eden ana-babanın “hasta” ya da “anormal” olduğu varsayımı kabul edilerek ana-babalar şizofren, manikdepresif ve psikotik gibi geleneksel psikiyatrik sınıflamalara sokulmak istenmiştir. Ancak daha çok klinik gözlem ve incelemelere dayanan bu tür araştırmaların bir değerlendirilmesi yapıldığında, istismar eden ebeveynlerin yalnızca %10'unun ruh hastası olarak tanımlanabileceği görülmüştür (Tercan, 1995:89).

Psikiyatrik kuram çerçevesinde, istismar eden ve etmeyen ana babaları farklılaştıran kişilik özellikleri üzerinde durulmuştur. Çocuk istismarıyla ilişkili olduğu düşünülen bazı kişilik özellikleri arasında narsistik eğilimler, zayıf tepki kontrolü, takıntılı davranışlar, düşük benlik kavramı, aşırı kaygı, depresyon ve empati kuramama gibi nitelikler dikkati çekmiştir. Ancak kişilik özelliklerini inceleyen bu tür araştırma sonuçlarından genellemeler yapmanın güç olduğu yaygın bir kanıdır (Kozcu, 1990:56).

Sweet ve Resick'in belirttiklerine göre, istismar ve ihmal davranışlarında ana-babalar, kendi ana-babalarını örnek almakta ve çocuklarından gerçekçi olmayan beklentiler içerisindedirler. Buna göre, istismar uygulayan anne-baba, çocukluğunda kendisine istismar uygulayan yetişkinleri örnek almaktadır (Akt.Savi, 1999: 389).

Gaines ve arkadaşlarına göre, bu araştırmalarda birçok metodolojik kısıtlılıklar söz konusudur. Örneğin, bu araştırmaların çoğu, kliniklere başvuran çok az sayıda denek üzerinde gerçekleştirilmiş ve genelde kontrol grubuyla karşılaştırılmamıştır. Keza, çocuk istismarı ve ihmali gibi karmaşık ve çok yönlü bir fenomenin, yalnızca ebeveyn özellikleri aracılığıyla açıklanmaya çalışılmasının konuyu basite indirgemek olacağı görüşü ağırlık kazanmıştır(Akt.Zeytinoğlu, Kozcu:78).

2.6.2. Sosyolojik Model

Sosyolojik modelde, psikiyatrik modelin aksine toplumsal değerler, örgütler, kültür ve aile kurumu istismara yol açan nedenler arasında incelenmiştir. Kültürler arası çalışmalarda, aile içinde yaşanan şiddetin kültürel şiddet düzeyinden büyük ölçüde etkilendiği anlaşılmaktadır. Gerek kitle iletişim araçlarındaki, gerekse insanlar arası ilişkilerde onaylanan şiddet oranı, çocuk yetiştirme yöntemlerine ve özellikle fiziksel cezanın kullanılma sıklık ve şiddetine yansımaktadır. Sosyolojik modelin bir başka varsayımı ise, stres ve engellenmenin çocuk istismarına yol açtığı yolundadır. Modelde stres kaynakları olarak işsizlik, kötü konut koşulları ve düşük gelir düzeyi gibi alt sosyo-ekonomik sınıfa özgü bazı özellikler incelenmiştir (Tercan, 1995:91).

Bu ekole paralel bir başka grup araştırmacı ise, ailedeki çocuk sayısı ve çocuğun yaş sırası ile istismar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu konuda gerek ABD’de, gerekse kültürlerarası karşılaştırmalı olarak yapılan araştırmalarda çok çocuklu ailelerde istismara daha sık rastlandığı belirtilmiştir. Ancak söz konusu çalışmalarda, istismar edilen çocuk ile o çocuğun kardeşler arası sırası arasında bir ilişki olduğu doğrultusunda kesin sonuçlara rastlanamamıştır (Light’dan akt. Tercan, 1995:93).

Barke ve Colimer’e göre, sosyolojik açıdan, özellikle modern toplumlarda istismara yol açan nedenler arasında ailenin toplumdaki soyutlanması, sık sık iş ve ev değiştirmesi gibi faktörler gösterilmektedir. Endüstrileşme ve kentleşme sürecinde, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesi, ana babanın çocuk bakımı ve diğer konularda sosyal desteğini azaltmaktadır. Bu tür koşullar ise ailede stresin ve dolayısıyla da çocuk istismarı olasılığının artmasına katkıda bulunmaktadır (Akt. Tercan, 1995:93).

Bu kuram çerçevesinde Gill istismar ve ihmalin nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Çocuk yetiştirmede şiddet kullanımının kültürel açıdan onaylanması,
- Okulların ve kitle iletişim araçlarının gizli veya açık bir şekilde fiziksel gücün kullanımını teşvik etmesi,
- Disiplin ölçütlerinin çevreye, etnik gruba ve sosyal sınıfa göre farklılık göstermesi,
- Çevre baskılar nedeniyle kişilerin öfke ve düşmanlıklarını kontrol etme yeteneğinin zayıflaması (Akt. Tercan, 1995:94).

Kısaca özetlenecek olursa, sosyolojik modele göre çocuk istismar ve ihmali açıklayabilmek için, toplum felsefesinin, değer yargılarının, şiddete ilişkin kültürel tutumların, aile yapısı ve organizasyonunun ve sosyo-ekonomik konumunun incelenmesi gerekmektedir.

2.6.3. Sosyal-Durumsal Model

Fiziksel ve duygusal çocuk istismarının önemli bir bölümünün, ana babanın disiplin elde etme çabası kapsamında gerçekleştiği birçok araştırma tarafından belirlenmiştir. Gill'e göre, sosyal-durumsal model çerçevesinde söz konusu disiplin çabalarının iki özelliği istismar olasılığını artırıcı niteliktedir. Özellikle batılı toplumlarda fiziksel ceza ve dayanın bu toplumlarda giderek yanlış bir yöntem olarak algılanması ve hatta kanunlarla yasaklanması, bu tür yöntemlere başvuran ana babaların, bu davranışı gizlilik içinde gerçekleştirirken suçluluk duymasına neden olmaktadır. Sonuç olarak ana babalar dayanın, kontrolü bir biçimde belli bir davranışa yönelik, disiplin amacı ile uygulamak yerine, tepkisel bir öfke sonucu ve aşırı bilimde uygulama eğilimi göstermektedirler. İşte bu tür toplumsal normlar ile gerçek davranışlar arasındaki çelişkilerin çocuk istismarı olasılığını artırıcı özelliğine dikkat çekilmektedir (Akt. Dikeçligil ve Çiğdem, 1991:386).

Sosyal-durumsal modele göre, tutarsız disiplin yöntemleri çocuk istismarını artırıcı nitelik taşır. Reid ve Taplin, çocuklarını istismar eden

ailelerin etkisiz ve tutarsız disiplin yöntemlerine başvurduklarını ve büyük bir sıklıkla çocuklarının davranışlarını kontrol edemediklerini belirlemişlerdir. Evde yapılan gözlemlerde, istismar eden ailelerin, etmeyenlere oranla disiplin yöntemi olarak sözel ve fiziksel saldırgan davranışları daha sıklıkla kullandıkları görülmüştür. Yazarlar, bu araştırmada, istismar eden ana babaların çocuklarını yönetme becerilerinden yoksun oldukları sonucuna varmışlardır. Smith ve Hanson istismar eden ailelerde fiziksel cezanın daha sıklıkla uygulandığını ve disiplin yöntemlerinin genelde tutarsız ve çelişkili olduğunu gözlemlemişlerdir. Araştırma kapsamına giren annelerin, bazen aşırı derecede ilgili, bazen de cezalandırıcı ve ilgisiz olduklarına dikkat çekilmiştir (Akt.Kozcu, 1991:383)..

Tutarsız ve çelişkili disiplin yöntemleri ayrıca sapkın (devlant) çocuk davranışlarına da yol açabilmektedir. Çocukta meydana gelen bu tür davranışlar karşısında ebeveynin çaresizlik içinde kaldığı ve engellenme duygularına itildiği düşünülürse, disiplin yöntemlerinin önemi bir kez daha vurgulanmış olur. Ailede uygun disiplin repertuarının olmaması, çocuk istismarının gerçekleşmesi için gerekli koşulları hazırlayıcı bir faktör olabilirse de, tek başına yeterli bir neden olarak kabul edilmemektedir (Dikeçligil ve Çiğdem, 1991:386).

2.6.4. Sosyal Etkileşimsel Model

Yukarıda özetlemeye çalışılan kuramlar topluca değerlendirildiğinde, psikiyatrik modelde ebeveynin, sosyolojik modelde, çevrenin istismarı tek yönlü nedensellik içinde etkilediği varsayılmaktadır. Oysa sosyal-durumsal yaklaşımın en önemli katkısı, istismarı bir etkileşim süreci olarak ortaya koyması ve dolayısıyla ebeveyn, durum ve çevre kadar çocuğun da söz konusu eyleme katkıda bulunabilen bir öge olduğunun vurgulanmasıdır.

Sosyal etkileşimsel modelde, istismar davranışının sadece anne babaya ilişkin etmenlerin bir sonucu olmadığı, ebeveynlerin çocuklarıyla geliştirdikleri etkileşim ile de bağlantılı olduğu belirtilmektedir. Çocuk

istismarı vakaları ele alınırken anne baba ve çocuklar arasındaki ilişkilerin yeterince net bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Eşlerin birbirine duydukları kızgınlıkların çoğunun çocuğa yansiyabileceği düşünülmelidir. Ayrıca, istismar edilen çocuğun özellikleri de göz önüne alınmalıdır. Örneğin, prematüre bebeklerin bakımı zor olacağından bu çocukların istismar açısından risk altında olmaları mümkündür. Toplumdaki informal akrabalık (yakın çevre, komşuluk vb.) ve formal sağlık kuruluşları, iş bulma hizmetleri, aileler için danışmanlık hizmetleri, sigorta yardımları, sosyal hizmetler vb. destek sistemlerinin olmaması veya yetersizliğinin de çocuk istismarında bir etken olduğu belirtilmiştir (Kars, 1994:47).

Bunlarla birlikte, fiziksel veya zeka engelli çocukların istismar açısından risk altında oldukları görülmektedir. Keza, anne babası ölmüş veya boşanmış olup bir ebeveyni ile yalnız kalan ya da ebeveynlerinden biri üvey olan çocukların da istismar açısından risk altında oldukları söylenebilir.

Günümüzde araştırmacılar, istismar ve ihmale katkıda bulunduğu düşünülen üç önemli faktörün (çocuk, ebeveyn ve durum) toplumsal ve kültürel çerçevede ele alınması görüşünde birleşmektedirler. Yeni araştırmalarda göze çarpan bir başka boyut da istismar ve ihmali, yalnız çocukta yarattığı fiziksel belirtiler açısından değerlendirmenin ötesinde, olay sonuçlarının çocuk tarafından nasıl algılandığının vurgulanmasıdır (Kozcu, 1991: 384-387).

2.7. Çocuk İstismarı Türleri

Duygusal istismarın diğer istismar ve ihmal türlerinden farklılıklarını ortaya koymak gerekmektedir. Çocuk istismarı ve ihmali üç başlık altında incelenmektedir:

- Fiziksel istismar
- Cinsel istismar
- Duygusal istismar

Bu ana başlıkların dışında ihmal (fiziksel ihmal, cinsel ihmal, duygusal ihmal, eğitimsel ihmal, ekonomik ihmal) ile sosyoekonomik ve kültürel istismar olgularında da bahsedilebilir.

Çocuğun uygun olan yaşta gitmesi gerekli okullara kaydedilmemesi, okuldan kaçmasını yineleyen çocuklara müdahalede bulunulmaması, çocuğun okula uzun süre haklı bir neden olmaksızın gönderilmemesi, öğrenimine uygun olmayan nedenlerle son verilmesi, çocuğun özel eğitime ihtiyacı olduğu halde buna uygun önlemlerin alınmaması ve çabanın gösterilmemesi ise eğitimsel ihmal olarak değerlendirilebilir. 15 yaşın altında olup çalıştırılan, sokakta çalışan ve yaşayan, pornografide kullanılan veya fuhşa zorlanan çocuklar da çocuk istismarı kapsamında ele alınmalıdır (MED, S.151:21).

Ekonomik çocuk ihmali, çocuğun beslenme, barınma, giyim, hijyen, oyun, eğitim, güvenlik ve sağlık hizmetini sağlama görevinin reddedilmesi ya da yerine getirilmemesidir (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org>). Kişilerin çalışma ve gelir sağlama özgürlüklerinin ellerinden alınması, mal alıp satmalarının engellenmesi, gelirlerine el konulması, gelir sağlamak üzere çalıştırılmaya zorlanması gibi eylemler ise ekonomik istismardır (<http://www.20uludag.edu.tr>).

Bunlardan çocuğun gelir sağlamak üzere çalıştırılmaya zorlanması ve gelirine el konması çocuklar için de geçerlidir. Ayrıca 15 yaşının üstünde olup da İş Kanununa aykırı şartlarda çalıştırılan çocuklar, gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici işlerde ya da düşük ücretli iş gücü olarak çalıştırılan çocuklar da bu kapsamda sayılabilir.

Devlet İstatistik Enstitüsünün 1994 yılı Çocuk Anketi sonuçlarına göre, ülkemizde 6 – 14 yaş grubunda ekonomik işlerde 1 milyon 8 bin çocuk çalıştırılmaktadır. Çalışan Çocuklar Projesi 2000 yılı raporuna göre ise, çalışan çocukların sayısı, kendi yaş gruplarındaki çocukların %8,5'ünü oluşturmakta ve bu çocukların asgari çalıştırılma yaşı olan "15 yaş"ın altında

çalışmaya başladığını göstermektedir. Yapılan araştırma çalışan çocukların %41'inin okula devam etmediğini ve %59'unun da okula devam ettiğini göstermiştir. Yine aynı araştırmada, çalışan çocukların %77'sinin tarım, %10,7'si sanayi, %5,1'i Ticaret ve %7,2'si hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Çalışan çocukların eğitim durumlarına gelince; %85,8'i ilkokulu bitirmiş ve %4,6'sı ilkokulu terk etmiş ya da hiç okumamıştır. Bu çocukların %97,9'u zorunlu ilköğretimden sonra üretime katılmış, %24,7'si çalışmaya başladıktan sonra Çıraklık Okuluna gönderilmiştir. Çocukların %22,9' u kız ve %77,1'i erkek çocuklardır. Yapılan bu araştırma, çocukların %48,4'ünün okumak istediğini başka bir deyişle okumaya özlem duyduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu özlem toplumsal ve ekonomik gerçeklerle sınırlanmakta, yerini çalışma yaşamı ile ilgili başka özlemlere bırakmaktadır. Çocukların yalnızca %3,2'si gelecekte okula yeniden dönebileceğini düşünmektedir. Çocukların büyük çoğunluğu ise (%84,2) yaşamını hiç ara vermeksizin çalışarak sürdürebileceğini söylemektedir (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org>).

Ailenin, özellikle sağlık bilgisi olan ebeveynin çocuğunda belirtiler oluşturarak çocuğu tekrarlayan biçimde, gereksiz tıbbi incelemeler ve tedavi ile karşı karşıya bırakması da çocukta fiziksel ve duygusal hasara yol açar. Palavracı Alman Baron Munchausen'in adıyla anılan Munchausen Sendromu'nun çocukta görülen şekli (Munchausen syndrome by proxy) çocuk istismarı biçimlerinden biridir (<http://www.bianet.org>).

Bu farklı türleri birbirinden ayırmak kolay değildir. Çünkü gerçek olaylara bakıldığında bunların birçoğunun bir arada meydana geldiği dikkati çekmektedir. Örneğin, sık sık fiziksel istismara maruz kalan çocukların duygusal yönden de zedelendiği ve yine birçok açıdan ihmal edildiği görülmektedir. Türleri tek tek ele almadan önce bu hususun gözden uzak tutulmaması gerekir (Kozcu, 1991: 381).

Duygusal istismar, cinsel ve fiziksel istismarı içine alıp onlardan daha geniş bir alanı kaplar. Çünkü cinsel ve fiziksel istismarın sonuçları duygusal

istismara da yol açabilir. Ayrıca diğer istismar türlerinden bağımsız olarak da sözkonusu olabilir. Etkileri daha uzundur (Gemalmaz, 2005: 8).

2.7.1. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar çocuğun ve ergenin anne-babası veya diğer yetişkinler tarafından bedensel olarak örselenmesidir. Bu örselenmeden doğan bedensel zedelenme, örselenmenin süresi ve örselenen çocuğun yaşı, fiziksel istismarın yol açacağı zararları belirlemektedir. Fiziksel istismar yetişkin tarafından yapılan sürekli ve sistemli bir davranış biçimidir. Fena muamele devamlı yapılırsa bu fiziksel istismardır (Kulaksızoğlu, 2001, s. 191).

Kozcu'ya göre, fiziksel istismar kavramı, kaza sonucu olmayan ve çocukta fiziksel bir hasara, yaralanmaya ve hatta ölüme neden olabilen tüm erişkin davranışlarını kapsamaktadır. Çürükler, morarmalar, çıkık ve kırıklar ve baş travmaları, fiziksel istismar sonucu sıkça meydana gelen hasarlar arasında sayılmaktadır. Ayrıca özellikle tıp doktorlarının istismarı saptamada aşağıdaki belirleyiciler konusunda dikkatli olmaları önerilmektedir (1991: 382):

- Çürük, kırık kemik, yumruk izi, şişlikler, eksik ve koparılmış saç, sigara yanığı, ısırık izi
- Yaralanma sıklığı
- Yaraların ya da kırıkların farklı iyileşme düzeylerinde olmaları
- Yaralanma biçiminin aile ve çocuk tarafından mantıksal bir biçimde açıklanamaması.

Güler ve arkadaşlarının yaptığı çalışmayı dikkate alırsak, annelerin öğrenim düzeyi azaldıkça çocukların fiziksel istismar ve ihmal davranışının arttığı görülmektedir. Yine yapılan araştırmada aile tipi ve anne yaşı, ekonomik durum, alkol kullanımı, eşinden dayak yiyen annenin çocuğunu

istismar etmesi ve bakmakla yükümlü oldukları çocuk sayısının fazla olması fiziksel istismar ve ihmal davranışını tetikleyen nedenlerdir (2002:133).

Fiziksel istismara aile ve çevresi dışında okullarda da sık rastlanmaktadır. Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği (ÇİKORED)'nin yaptığı çalışmalarda, okullarda fiziksel olarak cezalandırılan çocuk oranı %85 olarak bulunmuştur. Bilir ve arkadaşları tarafından 16 bin çocuk üzerinde yapılan bir diğer araştırmada istismara uğrama oranı %33; tokat atma, kulak ve saç çekme oranı %25, sopa ile dövme oranı %14 bulunmuştur.

Fiziksel ve buna bağılı olarak duygusal istismarın en çok görüldüğü biçim bedensel cezalardır. Fiziksel ceza geleneksel eğitim sistemimizde geçerli olan disiplin etme anlayışıdır. Bu da çocukların çeşitli şekillerde ve sıklıkla fiziksel örselenmeye maruz kalmasına sebep olmaktadır. Anne baba tarafından tedip hakkı çerçevesinde çocuklar üzerinde uygulanan bedensel cezalar gözle görülen fiziksel örselenmelerle birlikte, öz saygının yitirilmesi, kaygı ve korku, saldırganlık, yıkıcılık, hiperaktivite gibi vücuttan anlaşılamayan duygusal örselenmelere neden olmaktadır (Usta, 1994:15).

Dünyanın hemen her bölgesinde ve ülkesinde ebeveynler, öğretmenler ve velayet hakkı sahipleri ile çocuğu korumak ve bakmakla yükümlü kimseler, çocuklardaki istemedikleri davranışları düzeltmek için bir disiplin yaptırımı olarak bedensel cezaya başvurmaktadırlar. Örneğin, Amerika'da 1985 yılında 3232 ailede yapılan bir araştırmada, ailelerin %89'unun 3 yaşından küçük çocuklara vurduğu, 15-17 yaş arasındaki çocukların üçte birinin dayak yediği saptanmıştır. Romanya'da 1992 yılında yapılan bir araştırma, anne babaların %84'ünün dayağı normal bir eğitim yöntemi olarak kabul ettiklerini ve %96'sının zararlı bulmadıklarını ortaya koymuştur. 1991 yılında Hindistan'da üniversite öğrencilerine uygulanan bir araştırma, erkek öğrencilerin %91'inin, kız öğrencilerin %96'sının çocukken dayak yediğini göstermiştir. Barbados'ta 1987'de yapılan bir araştırmada ise

anne babaların %70'inin çocuklarını dövdüğü belirtilmiştir (Akt.Polat, 2000:157 vd).

Türkiye'de istismarda baba yüksek bir yüzdeyle ilk sırayı almasına karşın, Batı'da istismarcı olarak anne gösterilmektedir. ABD'de 15 yaş altında hastaneye başvuran çocuklar arasında çocuk istismarı sıklığı binde 2.7 olarak bildirilmektedir. İngiltere'de haftada dört çocuğun istismar ve ihmal nedeniyle öldüğü, dört yaş altında her bin çocuktan birinin fiziksel tacize uğradığı tespit edilmiştir (ÇSHD, 2003, C.46, S. 4:295).

Eğitim-Sen 2004 yılında Türkiye'nin yedi bölgesinde yer alan 30 ilde geniş bir alan araştırması yürütmüştür. Bu araştırmaya göre, %21,56 oranında öğretmen ve %8,55 oranında idareci okulda sopyayla dolaşmaktadır. İdarecilerin %28,56 sı, öğretmenlerin %38,49'u öğrencilere dayak atmaktadır. Örneklem alınan ilköğretim okulu sayısı 711-860 arasında değişmektedir. Öğretmen dayacağı Akdeniz ve Doğu Anadolu'da neredeyse iki okuldan birinde görülmektedir. Öğretmen dayacağı ile illerin gelişmişlik düzeyi arasında ters orantı saptanamamıştır. Dolayısıyla, dayağın sosyo-ekonomik refah oranından çok güçlü bir hiyerarşi kurgusunda saklı olduğu sonucuna varılmıştır. İdareci dayacağı ise her üç okuldan birinde rastlanmaktadır. İdareci dayacağı ile illerin gelişmişlik düzeyi arasında ters orantı saptanmıştır. Bu yönüyle idareci dayacağı öğretmen dayacağından farklılaşmaktadır (Akt. Gemalmaz, 2005: 5).

Somut olarak belirlenmesi en kolay istismar türü olmasına rağmen, fiziksel ceza uygulaması ülkemizde ebeveynlerin çocuklarını, öğretmenlerin öğrencilerini disipline etme hakkının içinde normal sayıldığından son yıllara kadar toplumun ve devletin fiziksel istismar vakalarına müdahale etmediği görülmüştür. Çocuk hakları bilincinin giderek daha çok artmasıyla birlikte bu müdahaleler toplumda, sivil toplum kuruluşlarında ve resmi kurumlarda giderek artan bir seyir izlemektedir.

2.7.2. Cinsel İstismar

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu; Cinsel istismarı, “Onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış” ve “Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar” olarak tanımlamıştır.

Kara ve arkadaşlarına göre, cinsel istismar, psiko-sosyal gelişimini tamamlamamış ve yaşı küçük olan bir çocuğun bir erişkin tarafından cinsel doyum için kullanılmasıdır. Mediko-sosyal, legal ve ahlaki yönleri olan bir sorundur(2004: 143).

Topbaş'a göre, cinsel istismar, çocuğun en az kendisinden altı yaş büyük bir kişi tarafından cinsel doyum için zorla veya ikna edilerek kullanılmasına izin verilmesidir. Cinsel istismara maruz kalan çocuklarda tekrarlayıcı, rahatsız edici düşünceler, olayla ilgili kabuslar, uykuya dalma güçlüğü, öfke patlamaları, konsantrasyon güçlüğü, ilköğretim sonrasında ve ergenlerde olay anını yaşıyormuş gibi hissetmeleri, olayı anımsatan nesnelere karşı yoğun kaygı, korku tepkisi, olayı anımsatan yerler, kişiler, görüntüler ve konuşmalardan kaçınma, yineleyici oyunlar görülebilecek davranış şekilleridir. Ayrıca yaşadıkları cinsel travmayı yeniden yaşama ve tekrarlama korkusu, cinsel kimlik bozuklukları, cinsel işlev bozuklukları olabileceği gibi tersine cinsel eylemde bulunma, yaşına uygun olmayan cinsel davranışlar, cinsel oyunlar oynama, erişkinleri ayartıcı davranışlarda bulunma gibi davranışlar da geliştirebilirler(2004:78-79).

May ise, cinsel istismarı, bedensel temas içeren ve bedensel temas içermeyen davranışlar olarak iki boyuta ayırmıştır. May, bedensel temas içermeyen cinsel istismar kapsamına, sözel cinsel sarkıntılık teşhircilik (exhibitionism) gözetleyicilik (voyeurism) ve cinsel ilişkinin çocuklara izletilmesi gibi davranışların; bedensel teması içeren cinsel istismar

kapsamına ise cinsel ilişkilerin ırza geçme, genital bölgelerle oynama, ensest ve fuhuşun girdiğini belirtmiştir (Akt., Kozcu, 1991: 382-383).

Bağımlı ve gelişimsel olarak olgunlaşmamış çocuk ve ergenlerin tam olarak anlayamadıkları, bilerek onaylamayacakları, sosyal tabular ve aile kurallarını çiğneyen cinsel eylemlere karıştırılmaları çocuk cinsel istismarıdır (Öztürk,1993:453). Yakışksız pozlardan bir çocukla yüz yüze ya da telefonda müstehcen konuşmaya, onların çıplak bedenlerine bakmaya, fotoğraflarını çekmeye, cinsel organlarını okşamaya ve her türlü cinsel ilişkiye dek uzanır (Akt.Uzun, 2002:28).

Cinsel istismara uğrayan çocukların yaklaşık % 50'sinde travma sonrası stres bozukluğu görülmekte, depresyon, düşük benlik saygısı, intihar davranışları, damgalanmışlık hissi, sigara, alkol ve madde kötüye kullanımı eşlik edebilmektedir. Kişilik bozukluğu saptanan kişilerin % 70-80'inde, çoğul kişilik bozukluğu saptanan kişilerin % 85-95'inde çocukluk çağı cinsel istismar öyküsü pozitif bulunmuştur. Yine cinsel istismarda bulunan kişilerin de % 60-95'inde cinsel istismar öyküsü vardır (Topbaş, 2004: 78-79).

Bununla birlikte, on sekiz yaşına kadar kız çocukların % 12-25'inin, erkek çocukların ise % 8-10'unun cinsel istismara uğradığı saptanmıştır. Cinsel istismar ile cinsel oyunlar birbirinden ayrılmalıdır. Aynı gelişimsel düzeydeki çocukların birbirlerinin genital organlarına bakması veya ellemesi, ilişki olmadıkça normal kabul edilir. Bunun yanı sıra, altı yaşında bir çocuk üç yaşındaki bir çocukla oral-genital ilişkide bulunuyorsa bu normal dışı bir davranış şeklidir. Cinsel istismar temas ile olabileceği gibi, teşhircilik, röntgencilik ve çocuğu pornografide kullanmak şeklinde de olabilir (Kara ve ark. 2004: 143).

Özellikle Tayland gibi ülkelerde çocukların fuhuş sektöründe yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde internetin yaygınlaşmasıyla birlikte çocukların pornografide kullanımı da artmıştır. İnternetin denetim altına alınmasındaki güçlük nedeniyle çocuk pornografisi hızla yayılmıştır.

Bununla birlikte, bilişim suçlarının takibinde etkinliğin giderek artmasıyla çocuklara yönelik cinsel istismar suçlarının tespiti ve cezalandırılması mümkün olmaktadır.

Aile içi cinsel istismar olan ensest vakalarının ve diğer cinsel istismar olaylarının hastanelere, yargıya, basına yansıyanlardan daha fazla olduğu değerlendirilmektedir. Cinsel istismara uğrayan çocukların ve gençlerin bir kısmı, cinsel istismarın diğer zarar verici fiziksel ve duygusal zararlarıyla birlikte, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve istenmeyen gebelikler açısından da risk altındadırlar.

2.7.3. Duygusal İstismar

Batı literatüründe mental zulüm (mental cruelty), duygusal istismar ve ihmal (emotional abuse and neglect), duygusal kötü muamele (emotional maltreatment), psikolojik kötü muamele (psychological maltreatment) kavramları kullanılmışken ülkemizde duygusal istismar ve ihmal, duygusal ezim, duygusal sömürü gibi kavramlar kullanılmıştır. Bu çalışmada duygusal istismar terimi kullanılmıştır.

Duygusal istismar, istismar türleri arasında, yapılan eylemler ve sonuçları açısından görülüp ölçülebilmesi daha güç olan kategoridir. UNICEF'e göre, çocuğun nitelik, kapasite ve arzularının devamlı olarak kötülenmesi, sosyal ilişkiden yoksun bırakılması, çocuğun sürekli olarak insanüstü güçlerle, sosyal açıdan ağır zararlar verme veya terk etme ile tehdit edilmesi, çocuktan yaşına veya gücüne uygun olmayan taleplerde bulunulması ve çocuğun topluma aykırı düşen çocuk bakım ve yöntemleri ile yetiştirilmesi duygusal istismardır (Kars, 1996:5).

Çocuğun bakımı ve eğitimi ile yükümlü kişilerin, toplumsal değerler ve uzmanların bilimsel görüşleri açısından çocuğa zarar verici olarak nitelendirilen bazı davranışlarda bulunarak ve diğer bazı davranışlarda bulunmayarak çocuğa zarar vermeleri duygusal istismarı oluşturur (Garbarino ve Gilliam, 1980:12).

1983 yılında düzenlenen Uluslararası Çocuk ve Gençlerin Psikolojik İstismarı Konferansına 8 ülkeden ve farklı disiplinlerden katılan uzmanlar, daha kapsamlı bir tanım yapmışlardır: Duygusal istismar ve ihmal; çocuk ve gençlerin psikolojik olarak kötüye kullanılması, yapılan veya yapılması ihmal edilen, toplumsal ve bilimsel ölçütlere göre psikolojik açıdan zarar verici oldukları saptanan davranışlardır. Bu davranışlar yaş, statü, bilgi ve pozisyon gibi özellikleriyle çocuk veya gencin üzerinde güç sahibi olan kişi ya da kişiler tarafından gerçekleştirilir. Bu tür davranışlar çocuğun davranışsal, bilişsel, duygusal veya fiziksel gelişimine o anda ya da gelecekte hasar verirler (Hart, German ve Brassard, 1987:42).

Duygusal istismar ve ihmal oldukça sık olmakla birlikte, fark edilmesinde, tanımlanmasında ve yasal olarak kanıtlanmasında diğer istismar türlerine göre daha fazla güçlük yaşanmaktadır. Fiziksel ve cinsel istismar türlerinin çoğunda duygusal istismar ve ihmal de yer almaktadır.

Çocuğa bağıırma, başkaları önünde küçük düşürme, gururunu incitme, çocuğu fiziksel şiddet uygulamakla tehdit etme, çocuğun duygu ve düşüncelerini açıkça ifade özgürlüğünü elinden alma, kendi gibi düşünüp davranmaya zorlama, çocuğun hareket özgürlüğünü kısıtlama, kendi aile bireyleriyle veya arkadaşlarıyla iletişimini yasaklama, çocuğun istediği gibi giyinme özgürlüğünü kısıtlama gibi fiziksel bir baskı olmaksızın uygulanan ve ruh sağlığını bozucu eylemlerin tümü duygusal istismar kapsamındadır (<http://www.20uludag.edu.tr>).

Fiziksel ve cinsel istismarın olmadığı durumlarda da duygusal istismar ve ihmal gerçekleşebilir. Bu şekliyle, duygusal istismar ve ihmalin çocuk ve ergenlerin yaşadığı en sık görülen istismar ve ihmal tipi olduğu söylenebilir. Ancak fiziksel ve cinsel istismardan daha zararsız gibi yorumlandığından uzun süre konuyla ilgili çalışmalar sınırlı kalmıştır.

Duygusal istismar neredeyse çekirdek aile oluşumu içinde kaçınılmazdır ve diğer üyelerden çok çocuklara daha fazla zarar vermektedir. Fiziksel ve cinsel istismar medikal ve yasal sistem içerisinde tanımlanmış

olmasına karşın, çocuklarda duygusal istismar konusunda tanımlama ve yakalama oldukça zordur. Ne yazık ki bütün fiziksel istismarlar duygusal istismarı da içerir, fiziksel yaralar iyileşse de duygusal parçalardaki olumsuz etki uzun süre devam eder. Ayrıca çocuk, fiziksel ve cinsel istismar olmadan da duygusal istismara maruz kalabilir ve bu durumdan acı çekebilir (Uzun, 2002:33).

Duygusal istismar, kapsamı ve sınırlarının tanımlanması çok zor olan bir istismar türüdür. Çocuğuna çok düşkün olan aşırı koruyucu anne, gence özgürlük ve sorumluluk tanımayan baskıcı baba, kız çocukların eğitim ve öğrenimini engelleyen aileler, gereksiz yere çocuk ve gençleri suçlayan toplumsal kurumlar vb. duygusal istismarın günlük yaşamda yer alan, ancak fark edilmeyen yansımalarıdır. Bundan başka alaylı konuşma, değer vermeme, isim takma, sık eleştirme, aşırı baskı, aşırı sorumluluk ya da özgürlük, kardeşler arasında ayırım yapma gibi birçok ailede görülen davranışlar da duygusal istismar kapsamı içinde yer alır (Köknel, 2001:311).

Eğer yetişkin davranışlarından dolayı çocuğun fiziksel, bilişsel, psikososyal ve duygusal gelişiminde hemen ya da ileride bir duraklama, gerileme, engelleme görülüyor ise yetişkinlerin bu davranışları, duygusal istismara yol açan davranışlar olarak kabul edilmektedir (Erkman, 1991:128).

Çocuğun davranışlarının yaratıcılığını kısıtlayacak biçimde aşırı derecede denetlenmesi, kendi tercihleri dışında seçimlere zorlanması, örnek çocuk olmaya zorlanması da duygusal istismar sayılabilir. Bunun yerine, çocuğun kişiliğini ve yeteneklerini kabullenmek ve bu özelliklerine saygı duymak gerekmektedir.

Duygusal istismarın tanımı, çocuğun duygusal, sosyal ve kişilik gelişimini engelleyici tüm davranışları içermektedir. Bu durumlara hem aile içinde bireysel boyutta (aşağılanma, eleştirilme, reddedilme, korkutulma, tehdit edilme) hem de toplumsal ve kültürel boyutta rastlamak mümkündür. Hart ve Brassard konuyla ilgili yaptıkları araştırmalarda, doğrudan ve şiddetli duygusal istismarın, çocuklardaki birçok davranış problemleri ve öğrenme güçlükleriyle (yalancılık, hırsızlık, düşük benlik kavramı, aşırı bağımlılık,

başarısızlık, depresyon, saldırganlık gibi) yakından ilişkili olduğuna dikkat çekmişlerdir (Akt. Kozcu, 1991:383).

Bir başka tanıma göre, duygusal istismar en yaygın olarak yapılan istismar biçimi olmakla birlikte, çocuk ve ergene duygularını rencide edecek biçimde davranılması anlamına gelmektedir. Çocuk ve ergenin kendisini (bedenini ve kişiliğini) olumlu biçimde algılamasını, değerlendirmesini ve geliştirmesini engelleyici her türlü olumsuz uyarı kullanma, duygusal bakımdan kötü muamele yapmak demektir (Kulaksızoğlu, 2001:196).

Çocuk ve gençlerin, kendilerini etkileyen tutum ve davranışlara maruz kalarak ya da gereksinim duydukları ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılarak toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik hasara uğratılmaları, çocuğun üzerinde güç sahibi olan, genellikle çocuğun yakın çevresinde bulunan kişi ya da kişiler tarafından gerçekleştirilir.

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda aileden uzaklaşma, gergin olma, bağımlı kişilik, değersizlik duyguları geliştirme, uyumsuzluk ve saldırgan davranışlarda bulunmaya sık rastlanır. Duygusal istismar, fiziksel istismar ve cinsel istismar veya ihmale eşlik edebileceği gibi tek başına da görülür. Aynı zamanda duygusal istismara bağlı hasarlar fiziksel istismar kadar zedeleyicidir, buna karşın bulguları daha gizlidir (Kara ve ark. 2004: 143).

Veltkamp ve Miller, duygusal istismarın davranışsal göstergelerini şu şekilde tanımlamışlardır: Soyutlama, patlama derecesinde olma ve iticilik gibi davranışın uç örnekleri (Akt. Uzun, 2002: 36):

- Aşırı benimseyici, kabul edici davranış
- Girişilmiş intihar, intihar davranışları ya da girişimleri
- Alışkanlık haline gelmiş bozukluklar (tırnak yeme, saç çekme gibi)
- Davranış bozuklukları
- Uyku bozuklukları (kâbus, uykusuzluk)

- Engellenmişlik (başkalarından korkma, kendini ifade etme korkusu)
- Saplantılar (başkalarını memnun etme düşüncesinin kafaya takılması, mükemmel olmaya çalışma)
- Amaç ya da yönlendirme eksikliği, hedef yokluğu
- Depresyon, üzümlük, umutsuzluk, çaresizlik duygusu
- Genellikle geceleri görülen ve çocuğun sakinleştirilemediği gece korkuları ve panik hali
- Karanlıktan, insanlardan aşırı korkma
- İticilik, zayıf davranış kontrolü
- Kendine zarar verici davranışlar
- Hiperaktivite. Davranış dizisi ne kadar büyük olursa çocuk o derece fazla risk altındadır ve ailenin işlevselliği de o derece azdır.

Bunlar duygusal istismar sonucu ortaya çıkan davranış göstergeleridir. Kulaksızoğlu'na göre, duygusal istismara maruz kalan çocuk ve gençler bunlardan; davranışı yapan kişi ile olan yakınlık derecelerine, davranışın süresi ve sıklığına, yaşlarına ve davranış kendilerine yapıldığı sırada içinde buldukları psikolojik duruma bağlı olarak değişik derecelerde etkilenirler (2001: 197).

Duygusal istismar ve ihmalde tek bir nedenden çok, çocuk, ana baba ve çevrenin etkileri üzerinde durulmaktadır. Bu tür istismarı gerçekleştirenler, çocuğa birinci derecede bakım veren ve bağlanma nesnesi olan kişilerdir. Annede duygudurum bozukluğu ve madde kullanımı, çocuğa karşı artmış sözel öfke ve azalmış duygusal beslenmeyle ilişkili bulunmuştur. Duygusal istismar ve ihmalin tanımlanması için şu ölçütler karşılanmalıdır:

- Duygusal istismar ve ihmal ana baba ve çocuk arasındaki bir ilişkiyi tanımlar.

- Bu ilişki, çocuğun psikolojik sağlık ve gelişiminde bozukluk yaratması açısından zarar vericidir.
- Oluşumu için fiziksel temas koşul değildir.

Duygusal istismar ve ihmalin ifadesi olan birçok farklı ana baba-çocuk ilişkisi vardır. Durumun tanımlanmasında şu beş basamaktan söz edilmektedir:

- Duygusal yanıtızlık ve ihmal,
- Çocuğa karşı olumsuz ve yanlış tutumlar,
- Çocuğun gelişimiyle ilgili uyumsuz beklenti ve davranışlar,
- Çocuğun kişilik ve ruhsal sorunlarını fark edememe,
- Çocuğun sosyal uyumunu başlatacak yönergeleri sağlayamama.

Duygusal istismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda birçok duygusal, davranışsal, gelişimsel ve sosyal bozukluklar ortaya çıkmaktadır. Bu tür istismar ve ihmal, uzun dönem psikolojik işlevsellik üzerinde diğer istismar ve ihmallerden daha fazla etkiye sahiptir. Duygusal istismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda dışavurum ve içe atım sorunları, sosyal ilişkilerde bozukluk, kendine güvende azalma, intihar davranışı, çocukluk çağı mastürbasyonu ve birçok başka psikiyatrik bozukluk görülebilmektedir. Bu tür istismar ve ihmal kişilik bozuklukları için de bir risk etmenidir (MEBD, 2004, C.35, S.2).

Duygusal istismar ve ihmalde tedavi çok yönlü gerçekleştirilmeli, çocuk ve ailedeki bozukluk ve çevresel zorlayıcı yaşam olayları üzerinde çalışılmalıdır.

Fiziksel veya cinsel istismar, korunmaya muhtaç çocuklar ile suça itilmiş çocuklarda, düşük sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerin çocuklarında daha sık görülürken, duygusal istismar toplumun her kesiminde görülmektedir. Refah ve eğitim seviyesi yüksek ailelerde ve özel okullarda da rastlanmaktadır.

2.8. Duygusal İstismarın Altboyutları veya Duygusal İstismar Olarak Kabul Edilen Davranışlar

Erkman'a göre duygusal istismara neden olan davranışlar, daha çok çocuk ve ergenin yakın çevresinde onunla ilişkili olan yetişkin kişiler tarafından gösterilir. Bu davranışlar aşağıdaki biçimde sıralanmaktadır (Akt., Kulaksızoğlu, 2001: 196):

- Reddetme, kabul etmeme
- Aşağılama
- Yalnız bırakma, yalıtma, ayırma
- Korkutma, yıldırma, tehdit etme
- Suça yöneltme
- Duygusal bakımdan ihtiyaçlarını karşılamama
- Aşırı koruma
- Ayırım ve karşılaştırma yapma
- Kendi çıkarına kullanma ve yaşının üstünde sorumlulukları bekleme.

2.8.1. Reddetme

Genel olarak ebeveyn tarafından çocuğun ayrı bir birey olarak kabul edilmemesi, ihtiyaçlarının karşılanmaması, kabiliyet ve başarılarının övülmemesi, çocuk ya da gençten gelen tepkileri göz ardı etmesi, onu bir yük olarak görmesi, evin içinde bir "günah keçisi!" durumuna getirmesi, çocuğun toplumsal rolünü kabul etmemesi, kendi kararlarını vermesini engellemesi, kardeş ayırması ve arkadaşlarının ya da kardeşlerinin yanında onu beğenmediğini açıkça dile getirmesi olarak ele alınmaktadır. Çocuğun kişiliğinin, kabiliyetinin ve başarılarının yok sayılması, hiçbir işe yaramadığının hissettirilmesi veya söylenmesi, evde o yokmuş gibi davranılması ve genelde çocuğun yaptıklarının onaylanmamasıdır (Bayraktar, 1990:11).

Reddediliş, genellikle ana-babaların kendi geçmişlerinde ve süregelen hayatlarındaki olumsuz yaşantıların çocuklarının hayatına yansımalarıdır. Bu

ortamdaki 'istenmeyen çocuk', yardım duygusundan uzak, sinirli duygusal kırıklıkları olan, özellikle kendinden küçük ve zayıflara karşı düşmanca duygulara sahip bir birey olabilir(Yavuzer, 1996:135).

Çocuğun reddedilmesi açık ya da kapalı bir biçimde yaşanabilir. Çocuğa hırçın davranma, azar, dayak gibi cezaları gereksiz yere uygulama, ilgisizlik, bedensel yakınlık kurmama, kucağına alıp okşamama açık red olarak değerlendirilebilir. Çocuğun üstü kapalı bir biçimde kabul edilmemesi ise duygusal gereksinimlerinin karşılanmaması, kusursuz davranışlar bekleme biçiminde görülebilir (Gençtan, 1993:45-46).

2.8.2. Aşağılama

Ebeveynin çocuğa değer vermemesi, çeşitli özelliklerinden dolayı tenkit edilmesi, kötü sıfatlarla (aptal, geri zekâlı vb) çağırılması, çocukta yetersizlik hissi uyandıracak isim takılması, başarılarının küçümsenmesi, küçük düşürülmesi, utandırılması gibi davranışların sistematik olarak uygulanmasıdır. Çocukları sürekli eleştirip onları yargılama, suçlama ile çocuk yetiştirmeye, bazı psikologlar "zehirli terbiye" adını vermişlerdir. Bu yaklaşım eşitsizlik üzerine kurulmuştur; hükmeden ve hükmedilen vardır. Yargılama, suçlama, aşağılama ve kötüleme kuralları baskındır. Zehirli terbiye, çocuğun kendine olan saygısını yok eder, iç dünyasını zehirler, kendine güvensiz, başkalarını memnun etmek için yaşayan insanlar ortaya çıkarır (Cüceloğlu, 1993: 40).

Anne-babalar ve eğitimciler tarafından kendi çocuğuna veya öğrencisine kuralları, hayatı öğretme, onu disipline etme, doğru yetiştirme niyetiyle ve genellikle bilinçsiz olarak yapılan bir duygusal istismar türüdür. Çocuğa yüksek sesle bağırma, kötü söz söyleme, alay etme bu kategoriye giren bir baskı yöntemidir. Bu disiplin yöntemi çocuğun kendine güvenini ve benlik saygısını zedeler. Çocuk, aşağılanana aşağılanana kendisinin gerçekten eksik ve değersiz bir birey olduğuna inanmaya başlar (Yavuzer, 1998: 51).

2.8.3. Yalnız Bırakma

Ebeveynin çocuğu toplumsal ilişkilerden ve kendinden uzak tutması, kendileri ve başkaları ile etkileşime sokmamaları, çocuklara kendilerinden başkasıyla ilişki kurmayı öğretmemeleri, çocuğun bu tip ilişkilere girmesini sağlayacak fırsatlar sağlamamak veya kasıtlı olarak bu tip fırsatları engellemek suretiyle çocuğun yalnız olduğuna inandırılması, sosyalleşmesinin engellenmesidir. Örneğin; çocuğu bir odaya kapatma, uygulanan disiplin yöntemlerinden biridir. Ebeveynler bu yöntemle çocuklarını disipline ettiklerini düşünürken çocukların ruh sağlıklarını bozabilir ve bazı fobiler oluşabilir (Savi, 1999: 61).

İzole etme yalnızca mekânsal koşullarla sınırlı değildir. Çocuğa karşı aşırı baskılı ve otoriter tutumlar, çocuğu sosyal açıdan izole eder. Çocuğun eve arkadaşlarını getirmesine izin verilmemesi, çocuğun arkadaşlarıyla birlikte olmasının ve okul içi aktivitelere katılımının engellenmesi gibi durumlarda bu kapsam içinde ele alınabilir (Siyez, 2003: 34).

2.8.4. Yıldırma

Anne-babaların (ebeveynlerin) sözel ve fiziksel saldırılar ile çocuğu korkutması, tehdit etmesi, gözdağı vererek korku dolu bir ortamda yaşamasına neden olmasıdır. Korkutma, gerek dayak yoluyla gerekse başka şekillerde geleneksel eğitimimizde önemli bir yer tutmaktadır. Annelerin çocuklarını sindirmek için “beni üzersen hastalanıp ölürüm, annesiz kalırsın”, “üvey anne elinde büyürsün” gibi sözleri bir yanda çocukta suçluluk duygusu yaratırken bir yandan da çocuk kısa bir süre için sindirilmiş olur (Siyez, 2003: 34).

Ergenin bir takım özelliklerini kullanarak (altını ıslatma, artan sivilciler, vs.) başkalarının önünde rezil etmekle tehdit etmesi, ergenlikte yıldırma verilebilecek bir örnektir (Göğayaz, 2001: 20). Aynı örnekler küçük çocuklar için de verilebilir. Keza, çocuğun ders çalışmasını sağlamak için sürekli

olumsuz bir gelecek tablosu çizerek başarısızlıkla tehdit etmek de bu kapsamda sayılabilir.

2.8.5. Suça Yönelme

Çocuk ya da ergenin suç niteliğindeki davranışlara yöneltilmesi, buna özendirilmesi, çocuğa toplumsal açıdan kötü örnek olunması, kötü örnekler gösterilerek o yola yöneltilmesidir. Anne-babanın çocuğa karşı göstermiş olduğu aşırı hoşgörölü tutum, çocuğun pek çok olumsuz davranışlarına göz yumulması da bu tür davranışların çocukta yerleşmesine neden olabilmektedir. Kimi ailelerde çocuğun her davranışına izin verildiği görölmektedir. “Çocuktur, ne bilsin, yapabilir” denebilir. Çocuk evdeki bir takım eşyaları bile kırsa “varsın kırsın, benim çocuğumdan kıymetli mi” diyerek çocuğun çevresine olan bu saldırgan davranışı teşvik edilebilmektedir (Savi, 1999: 60-61).

Bununla birlikte ergenin ailesinin zorlamasıyla uyuşturucu, alkol kullanması, kendine ve başkalarına karşı yıkıcı davranışlar sergilemesi ergenlikte suça yönelme davranışına örnek olarak gösterilmektedir (Göğayaz, 2001: 20).

Çocuğun suça yönelmesinde bazı davranışları görerek öğrenmesi de önemli bir faktördür. Ebeveynin televizyonda yayınlanan şiddet filmlerini çocuğun seyretmesine izin vermesi onun suça yönelmesini teşvik edebilir. Bu nedenledir ki, ana babalar çocuklarının bu tür şiddet filmlerini seyretmeleri konusundaki tavırlarını dengeli ve tutarlı olarak sürdürmelidirler. Aksi durumlarda çocuk, şiddet ve suça yönelme açısından risk altında olacaktır (Kars,1996:5).

2.8.6. Vaktinden Önce Yetişkin Rolü Verme

Çocuktan gerçekçi olmayan beklentilerin olması, yapamayacağı şeyleri başarması için baskı yapılması, yaş gelişimine uygun olmayan

sorumlulukların ebeveyn tarafından verilmesidir. Ergenden tam bir yetişkin gibi davranmasını bekleme, okul başarısıyla ilgili gerçekçi olmayan beklentiler içine girme davranışlarının ergenlikte vaktinden önce yetişkin rolü verme eylemlerine örnek olabileceği düşünülmektedir (Göğayaz, 2001: 20).

Ana-babaların, büyük çocuklarını küçüklerle ilgilenmeye zorlaması, kendilerine ait olan bakım ve koruma görevini kısmen dahi olsa diğer kardeşe devretmesi halinde, kendi çıkarına kullanma kategorisiyle birlikte bu kapsamda da sayılabileceği değerlendirilmektedir. Maddi yetersizlikler sonucu ailesine yardım etmek amacı ile çeşitli yerlerde sağlıklı koşullarda çalışmak zorunda olan henüz okul çağındaki çocukların, kapasitelerinin çok üstünde sorumluluk yüklenmeleri de gelişimlerini engellemektedir (Kars, 1996:4).

2.8.7. Kendi Çıkarına Kullanma

Anne-babaların kendi çıkarları için çocuğu kullanmasıdır. Genellikle bu tip davranışlar özellikle sorunlu evliliklerde çocuğun evlilik güvencesi olarak kullanılması şeklinde görülür. Ebeveynler çocuklarına istedikleri şeyi yaptırmak için pazarlık yapabilmektedirler (Uzun, 2002: 43).

Ergenin para kazanması ya da ebeveynin görevleri üstlenmesi için (örneğin kardeşlerine bakması) okuldan alınması veya okul başarısını etkileyecek ölçüde bu eylemlerde bulunmasının istenmesi, gencin evde hizmetçi gibi kullanılması ergenlikte kendi çıkarına kullanma davranışı içinde ele alınabilir (Göğayaz, 2001: 20). Ebeveynlerin, tartışma ve kavgalarda çocuğun kendisine taraf olmasını istemesi, çocuğu ebeveynlerden birini tercih etmeye zorlaması da kendi çıkarına kullanma sayılabilir.

2.8.8. Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme

Bu tip eylemlerin kökeninde çocuğun sağlıklı olarak hem duygusal hem de sosyal gelişimini sağlayacak tepkilerin ebeveynler tarafından

verilmemesi bulunmaktadır. Hart, Brassard ve Kalson'a göre duygusal tepki göstermeme (Akt. Uzun, 2002:39):

- Motivasyon eksikliği ya da yokluğu nedeniyle izole olma ve karşılıklı ilişkilerde yer almama
- Sadece kesinlikle gerekli olduğu zaman iletişimde bulunma
- Çocuğu şefkat, ilgi ve sevgi göstermemeyi içerir.

Ebeveynin gereken tepkiyi çocuğa göstermemesi dolaylı bir reddetme biçimi olarak da ele alınabilir (Savi, 1999:57). Duygusal istismarı uygulayanlardan ebeveynler olarak bahsedilse de, çocuğun bakımıyla ilgilenen bakıcılar, aile efradı, kurumlardaki çalışanlar da istismar uygulayıcısı kapsamında değerlendirilmelidir.

2.8.9. Aşırı Koruma

Aşırı koruma, çocuğa kendi gücünü geliştirme ve kendini savunma yeteneğini sağlama fırsatını vermeme, anne ile çocuğun aşırı yakınlığı, bebeklikten sonra da bebek muamelesi yapma, ebeveyn denetiminin yokluğu ya da aşırılığı, çocuğa aşırı düşkünlük ve onun ihtiyaçlarını fazlasıyla gidermektir (Jersild, 1975: 228).

Günümüzde toplumda giderek artan çocuk merkezli ailelerde aşırı koruma suretiyle istismara sıkça rastlanmaktadır. Bu istismarın sonuçları, çocuk okula başladığında anneden ayrılamama, yoğun ayrılık kaygısı vb. şeklinde ortaya çıkmaktadır.

2.8.10. Ayırım ve Karşılaştırma Yapma

Ebeveynler zaman zaman çocukları arasında ayırım ve karşılaştırma yapmaktadırlar. Bu yöntemi kullanarak çocukların bir şeyler yapabilme çabasının artacağını sanmaktadırlar. Oysa istenilen sonucun tam tersi ile karşılaşılırlar. "Ağabeyinden örnek al" "bu sorunun cevabını kardeşin bile

bilir”, “bir arkadaşına bak bir de kendine” gibi karşılaştıran sözcükleri kullanmak çocukta karşılaştırıldığı kişiye nefret duygusu geliştirebilir (Kars, 1996:11).

Kardeşler arasında birinin diğerine üstün tutulması, kardeşler arasında tercih yapılması, birinin diğerinden bariz şekilde çok sevilmesi gibi şekillerde olmaktadır (Çakmaklı, 1991:31). Kıyaslama toplumumuzda en sık görülen duygusal istismar türlerinden biridir.

2.9. Duygusal İstismarın Nedenleri

Duygusal istismarın altında yatan nedenlerin temel olarak üç grupta toplandığı görülmektedir. Bunlar;

- Ebeveynlerle ilgili sebepler,
- Çevreyle ilgili sebepler,
- Çocuktan kaynaklanan sebeplerdir.

2.9.1. Ebeveynlerle ilgili sebepler

Duygusal istismara uğrayan çocukların ebeveynlerinde ortak bazı özelliklere rastlanmıştır. Örneğin,

- anne babanın, özellikle annenin yaşı çok gençtir.
- kendi geçmişlerinde istismar deneyimleri vardır.
- özgün kişilik bozuklukları vardır.
- öz saygıları düşüktür, yetersizlik ve değersizlik duygularına sahiptirler.
- çocuğun gelişimi, davranışları ve duygusal tepkileri konusunda gerçek dışı beklentileri vardır.
- anne mental yönden donuk veya nörotik özelliklere sahiptir, anneliği zayıftır.

-baba agresif olabilir, bazen suç kaydı vardır.

-evlilikle ilgili problemler olabilir, eşyle anlaşamayan mutsuz bir anne tüm sevgisini vererek onunla aşırı derecede bütünleşebildiği gibi, tam tersine çocuğa karşı saldırgan bir tutuma da bürünebilir (Yavuzer, 1996:132).

-ev düzeni bakımsız, düzensiz, kirli veya obsesif biçimde temiz ve düzenlidir.

-çocuklarıyla yarışan, hükmetme eğilimli ve ruhsal bozukluğu olan bireylerdir(Kavaklı ve arkadaşları, 1995:185).

-çocuklarına az duyarlık göstermekte ve onlarla az etkileşime girmektedirler(Brown, 1999:263).

-kendilerinden hoşnut değillerdir, davranışlarının çocukları üzerindeki etkisinin de farkında değillerdir (Byers, 1999: 245).

Duygusal istismara; ekonomik, sosyal ve eğitim seviyesi ne olursa olsun, toplumun tüm katmanlarında rastlanmaktadır. Ama özellikle toplumun yalıtılmış olarak yaşayan ailelerinde daha yoğun ve sık rastlandığı tespit edilmiştir. Yoksulluk, işsizlik, suçluluk ve gecekondu tipi evlerde yaşama duygusal istismar nedenlerini arttıran nedenlerdir. Genel olarak duygusal istismar şu faktörlerin etkisi altında ortaya çıkabilmektedir.

- Ebeveynler kendi çocukluklarında istismara uğramışlardır ve yeterli sevgi ve fiziksel bakımdan yoksun kalmışlardır.
- İstismar edilen çocuk, ebeveyn üzerinde hayal kırıklığı yaratmış, sevgisiz bir çocuktur.
- İstismar genellikle bir kriz anında gerçekleşmektedir. Ve kriz anında anne-babanın kendilerini kapamaları ve yardımı geri çevirmeleri istismarın boyutlarını arttırmaktadır.

Bununla birlikte Garbarino ve arkadaşları, duygusal istismarın sosyal ve kültürel yapı ile yakından ilgili olduğunu vurgulamışlardır. Aynı zamanda duygusal istismarın toplumun tüm kesimlerinde görülebileceğini ve

çocuklarını duygusal olarak istismar eden birçok ailenin kendilerini toplumdan ayırdıklarını, aidiyet duygusuna sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Bu araştırmacılara göre, çocuklarını duygusal olarak istismar eden ailelerde, gergin, saldırgan ve tehditkâr bir yapı mevcuttur ve aile bireyleri birbirlerine saygı göstermezler. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları kararsız bir yapı gösterir, anne-baba eğitim konusundaki fikir ayrılıkları yüzünden sık sık tartışmaya girerler. Çocuklarını istismar eden ebeveynlerin büyük çoğunluğunun kendi çocukluklarında istismar edildikleri, içki ya da uyuşturucu kullandıkları, yetiştikleri ailelerde bir kargaşa ve istikrarsızlık ortamı bulunduğu ve bu ebeveynlerin bir kısmının zekâ engelli ya da akıl hastası olduğu vurgulanmaktadır. Bu tür ailelerin, çocuklarını bir yük olarak gördükleri, çocuğun “çok şey” istediğini düşündüklerini ve çocuğun gereksinimlerine cevap vermeyen aileler olduklarını belirtmişlerdir (Akt. Gögayaz, 2001: 21).

Brown'a göre çocuk istismarı ve diğer aile içi şiddet biçimleri ile sonuçlanan durumsal stres etmenlerinin ortaya çıkmasına ailedeki etkileşimsel ilişkiler aracılık eder veya buna temel oluşturur. Aile bireyleri arasındaki güven verici ilişki, stresin etkilerine karşı tampon görevi yaparak ailede baş etme stratejilerinin uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Tersine güvensiz ya da kaygı verici ilişkiler, stres altındaki ailede tampon görevi görmeyerek, tartışma veya çocukların yanlış davranışları gibi bir baskı, fiziksel veya duygusal saldırılarla sonuçlanmaktadır. Genel olarak bu saldırıların var olan kişiler arası ilişkilere olumsuz etkileri olmakta ve bunlar tampon etkisinin daha da azalmasına neden olarak stres etmenlerinin, sistemi bir kez daha ele geçirmesini kolaylaştırmaktadır. Böylece sürekli stresin tekrarlanan fiziksel ve duygusal saldırılara yol açtığı bir kısırdöngü oluşturmaktadır. Bu durum, eğer müdahale edilmezse, giderek kötüleşerek şiddet döngüsü diye adlandırılan bir sonuca yol açmaktadır (Akt. Uzun, 2002: 46-47).

Ana babaların çocuklarına karşı tutumları, kendi kişilik özelliklerinden, içinde yetiştikleri sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik koşullardan, eğitim düzeyinden, çocuklarına ait özelliklerden ve içinde buldukları toplumun geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerinden etkilenmektedir (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org>).

Johnson'a göre ise, diğer istismar türlerinde olduğu gibi duygusal istismarın nedenleri arasında da düşük sosyo-ekonomik düzey ve istismar döngüsü, yani istismar edilmiş ebeveynin istismar eden ebeveyn durumuna gelmesi önemli yer tutmaktadır. Duygusal istismarın ebeveynlere ilişkin diğer nedenleri şöyle sıralanmaktadır:

Doğumdan hemen sonra anne ile çocuk arasındaki bağın kurulamamış olması: İletişim konusunda da doğumdan hemen sonra anne ve çocuk arasında kurulan sıcak bağın oldukça önemli olduğu belirtilmektedir. Anne ve çocuk bu sıcak ilişki düzeyinde konuşma olmadan birbirleriyle mesaj ve duygu alışverişinde bulunabilirler. Annenin doğum sonrası depresyona girmesi, çocuğun özel bir bakım gerektirmesi, istenmeyen bir çocuk olması, istenmeyen bir cinsiyette doğması, medya tarafından ebeveynin kafasında oluşturulan idealleşmiş çocuğa uymaması gibi birçok sebep doğumdan hemen sonra anne ve çocuk arasındaki sıcak bağı olumsuz yönde etkileyebilir.

Olumsuz İletişim: Çocuklarıyla iyi iletişim kuramayan ebeveynlerin onların ilgi, ihtiyaç, duygu ve isteklerine karşı genellikle kayıtsız ve ihmalkâr davrandıkları görülmektedir.

Olgunlaşma: Yeterince olgunlaşmamış ebeveynlerin bir çocuğun bakımından sorumlu olduklarında, onun yoğun ihtiyaçlarıyla karşılaştıklarında çocuklarını duygusal olarak istismar edebilecekleri düşünülmektedir. Ancak uzmanlar olgunluğun tek ölçütünün yaş olmadığını, genç yaşta olgunluğa erişmiş ebeveynler olabileceği gibi, daha yaşlı olduğu halde olgunlaşmamış güçsüz ebeveynlerin de olabileceğini belirtmektedirler.

Geniş Aileler: Bazı görüşler büyük ailelerin ihmal ya da duygusal istismara neden olan ortamlar yarattıklarını ya da bu ortamların oluşmasını kolaylaştırdıklarını savunmaktadırlar. Geniş ailelerin ekonomik streslerden daha çok etkilenebileceği düşünülebilir. Buna rağmen geniş aile oldukları halde çok mutlu yaşayan insanlar da mevcuttur. Uzmanlar, ailenin ekonomik sorunu yoksa iyi bir evde yaşıyorsa, sağlam bir ebeveyn- çocuk ilişkisi varsa, büyük bir ailede yaşamanın çocuklar için sorun olmayabileceğini ifade etmektedirler.

Psikolojik problemler: Depresif bireylerin ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli motivasyondan yoksun oldukları belirtilmektedir. Depresyon, işsizliğe, ölüme, bir çocuğun doğumuna vb. tepki olarak ortaya çıkabilir. Depresif bireylerin çocuklarına fiziksel ve duygusal açıdan daha az dikkat edecekleri düşünülebilir (Akt. Göğayaz, 2001:21-22).

Anne babanın kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri, şimdiki tutumlarında rol oynayabilir. Çocukluk yıllarında kendi anne babasıyla sağlıklı bir iletişim kuramayan, yeterli sevgi göremeyen bir babayla, genç kızlık yıllarında aşırı baskı gören bir annenin tutumları, bu kötü deneyimler nedeniyle olumsuz olabilmektedir (Yavuzer,1996:132). Bu örnekler, çocuk eğitiminde yapılan hataların etkilerinin zincirleme bir şekilde kuşaktan kuşağa yansıdığını göstermektedir.

2.9.2. Çevreyle ilgili sebepler

-Ailede işsizlik, kötü konutta yaşamak, alkol bağımlılığı, düşük eğitim ve gelir düzeyi, çocuk sayısının fazla olması, boşanma, evlilik dışı ilişkiler, tek ebeveyn gibi ailede stres yaratan sebepler istismar ve ihmal eğilimini artırmaktadır. Yalnızlık çeken, bunalım içinde, yaşamından mutlu olmayan, duygusal yönden kendilerine destek olacak ara sıra çocuklarına bakacak kimseleri olmayan, sosyal bakımdan izole yaşayan, çevre ile ilişkileri sınırlı aileler kızgınlıklarını ve streslerini çocuklarına yönlendirerek rahatlama yolunu seçmektedirler (Kavaklı ve ark. 1995:185-186).

- Çeşitli araştırma bulgularına göre istismar edilmiş çocuk oranının işsiz ve ekonomik durumu elverişsiz olan ailelerde daha yüksek olduğu bilinmektedir. İstenilmeyen gebelik, gayri meşruluk, sık gebe kalmak, öz babanın olmaması gibi durumlar da ebeveynlerin çocuğa karşı farklı davranmasına ve örseleyici tutuma girmesine neden olabilir (Bilir ve ark. 1999: 11-12).

2.9.3. Çocuktan Kaynaklanan Sebepler

Yapılan araştırmalar ve gözlemler, istismar edilen çocukların belirli özelliklere sahip olduğunu göstermiştir. Bu özelliklerin başında, kendisiyle konuşulduğunda çocuğun çoğu kez cevap vermemesi, kendisine söylenenlere pek dikkat etmemesi yer alır. Yavaş öğrenen ve kendisine öğretilen şeylere ilgi göstermeyen çocuk daha fazla istismara daha fazla maruz kalır (Cüceloğlu, 1993:37).

Zihinsel açıdan geri, hiperaktif, prematüre doğmuş, evlilik dışı doğmuş veya farklı cinsel yapıya sahip çocuklar duygusal istismar yönünden risk grubudur. Çocuğun, ailesinin beklenti düzeyinin altında özelliklere sahip olması da duygusal istismar yönünden riski arttırmaktadır. Örneğin, okula başlamadan önce çok başarılı olacağı zannedilen çocuğun okulda beklenen başarıyı gösterememesi ebeveynde hayal kırıklığı yaratır ve çocuğun sürekli eleştirilmesine yol açar. Bu durumda ebeveynler hoşnutsuzluklarını çeşitli şekillerde göstererek veya çocuğa hissettirerek çocuğa duygusal istismar uygulamış olurlar.

2.10. Duygusal İstismarı Açıklamaya Yönelik Kuramlar

Duygusal istismarın çeşitli tanımlarından anlaşıldığı gibi değişik yaklaşımlarla istismar olgusu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kuramsal modeller aşağıda sıralanmıştır:

Psikopatolojik Model: İstismar olgusu öncelikle psikopatolojik model çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bir başka deyişle, çocuğa psikolojik

olarak hasar verici anne-baba davranışlarının genellikle anne-baba psikopatolojisinden kaynaklandığı görüşü egemendir (Savi, 1999: 35).

Çocuğun psiko-patolojik yapısını da buraya dahil etmek gerektiği değerlendirilmektedir. Çocukta doğuştan veya sonradan gelişen bazı ruhsal sorunlar bulunması istismar riskini artırmaktadır.

Temel İnsan İhtiyacı Teorisi: Duygusal istismarın boyutları açısından en açıklayıcı teoridir. Duygusal istismar temel ihtiyaçların karşılanmasıyla zıt ilişki içindedir. Maslow tarafından belirlenen psikolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, sevgi, ait olma ihtiyacı ve saygı görme ihtiyacıdır. Duygusal istismar, bu temel ihtiyaçlara zıt olması nedeniyle davranış sapmalarına neden olur (Akt. Uzun, 2002: 43-44).

Çocuğa uygulanan istismar niteliğindeki davranışlar, çocuğun ihtiyacı olan davranışlarla çelişmektedir. Bu çelişki de çocuğun kişiliğine zarar verir.

Organizasyonel (Örgütsel Model): Çocukların sosyal dünyayla olan iletişimlerinde yaşadıkları gelişim sorunlarına göre duygusal istismarın oluşturulabileceği etkiyi açıklayabilmektedir. Daha çok duygusal ihmal üzerinde duran bu modelde psikososyal gelişim dönemlerinin önemi vurgulanmıştır. Erikson ve arkadaşları (1985), bebekliğinde en az bir ebeveynle karşılıklı sıcak ilişkiler kuramamış çocukların bazı toplumsal becerileri geliştiremediklerini ve özellikle de sağlıklı arkadaş ilişkileri kuramadıklarını kanıtlamışlardır (Akt.Savi, 1999:36).

Zorlama Modeli: Kişiler arası ilişkilerde etkileşimin öneminin tanınması ve uzun süreli etkileşimlerde gittikçe artan duygusal istismar davranışları yoluyla artış gösterdiğini kabul eder. Burgess ve Congar tarafından geliştirilen ve “baskı çemberi” olarak da adlandırılan bu modele göre, ana baba ve çocuk arasındaki olumsuz davranış örüntüleri giderek yoğunlaşır ve aile içi zedeleyici ilişkilere yol açar. Bu çembere giren ebeveyn, çocuklarını fiziksel ve sözel baskı dışında denetleyemediğinden olumsuzluklar karşılıklı tırmanma eğilimi gösterir. Sadece olumsuz

davranışlarıyla ilgi çektiğini gören çocuk ise uyumsuz davranışlarını aile dışı ilişkilerde de taşıma eğilimi gösterir. (Akt. Savi 1999:36).

Savaş Esiri Modeli: Hart ve arkadaşlarına (1996) göre, bu modelde çocuğun uzun süreli duygusal istismar açısından suçlayabileceği birisi yoktur. İstismar eden biri olabilir ama suçlayamamaktadır ve çocuğun bu yönde hassas olduğu anlaşılmaktadır (Akt. Uzun, 2002: 44-45).

Ekolojik Model: Yukarıda bahsedilen kuramların tek başına istismarı açıklamada yetersiz kaldığını düşünen araştırmacılar ekolojik modeli geliştirmişlerdir. Bu model gelişim psikolojisi araştırmalarına yön vermiştir. Garbarino'ya göre, ekolojik model üç düzeyde analiz gerektirmektedir. Bunlar (Akt. Gögayaz, 2001: 17-18):

- Organizma ve çevre arasındaki ilişki,
- Gelişimin içinde gerçekleştiği sistemler ve bunların etkileşimi,
- Çevrenin niteliğidir.

Bir başka deyişle bu model;

- Kendi içinde dinamik bir sistem olarak çocuğun,
- Çocuğun günlük yaşama gerçeği olan mikro sistemlerin (örneğin okul ve aile gibi),
- Çocuğun dolaylı olarak yaşadığı ekosistem ve makro sistemlerin (belediye, mahkeme, politik biçimler ve kültür gibi) karşılık etkileşimlerinin davranış üzerindeki belirleyiciliğinin önemini vurgular.

Bu modelin bakış açısı, mikro ve makro sistemler arasındaki karşılıklı ilişkileri değerlendirmektedir. Bu nedenle araştırmalar için yol gösterici niteliği fazladır.

Çevresel Stres Modeli: Bu teoriye göre kişilerin yoksulluk, işsizlik, olumsuz yaşam koşulları duygusal istismarı etkilemektedir. Aile bireylerinden birinin uzun süre hastalığı, ölümü, ailede özürlü bir bireyin olması duygusal istismarı proveke eden nedenler arasındadır (Polat, 2001:371).

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, verilerin toplanması ve verilerin değerlendirilmesi tekniği açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma survey (tarama) modelindedir. Literatür taraması yapılarak veriler toplanmış, daha sonra açıklamalar yapılarak değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili olarak yapılmış olan istatistiklerden ve anketlerden de faydalanılmıştır. Kuramsal çalışmalar, anketler ve yasal belgeler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini (18) yaşını doldurmamış olan gelişim ve eğitim çağındaki çocuklar oluşturmaktadır. Hem ülkemiz hukukunda hem de uluslar arası belgelerde çocukluğun bu yaşa kadar devam ettiği kabul edildiğinden (18) yaş altı çocuklarda duygusal istismar incelenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma için öncelikle yerli ve yabancı literatür taraması yapılarak duygusal istismar ile ilgili kaynaklar incelenmiştir. Literatür araştırması yapılırken öncelikle konuyla ilgili kitaplar, makaleler, orijinal araştırma çalışmaları, araştırma raporları, dergiler, konferans dokümanları, önceden yapılmış olan araştırmalar, uluslar arası belgeler, ulusal mevzuat, yargı içtihatları ve internet siteleri taranmıştır.

Bunlar arasından ağırlıklı olarak konunun eğitimsel ve hukuki yönlerini inceleyen teorik çalışmalar, araştırmalar, istatistiki veriler ve anket çalışmaları incelenerek elde edilen bulgular karşılaştırılmıştır. Duygusal istismarla ilgili

kavramlara ve kuramlara yer verilmiştir. Duygusal istismarla ilgili olarak yurt dışında yapılmış olan araştırmalara ve mevzuata ulaşılmaya çalışılmıştır. Tarama sonucunda elde edilen bilgilerle, duygusal istismarla ilgili sonuçlar ortaya konulmuştur.

3.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda elde edilen verilerle “duygusal istismar nedir, çeşitli değişkenlerle arasındaki ilişki nasıldır, sebepleri ve sonuçları nelerdir, ülkemizde ve yurt dışında bu sorunla ilgili olarak neler yapılmaktadır” sorularına cevap aranmıştır. Duygusal istismar sorununun tanımlanması, ne olup ne olmadığının saptanması, konuyla ilgili kuramların ve varsayımların neler olduğu, duygusal istismarı meydana getiren sebepleri neler olduğu, bu sebepler arasındaki ilişkilerin neler olduğu, duygusal istismarın ne gibi sonuçlar doğurduğu incelenmiştir.

Duygusal istismarın özellikleri, diğer istismar türlerinden ayrılan yönleri, duygusal istismar üzerinde etkili olan değişkenler ve bu değişkenlerin önem dereceleri araştırılmıştır. Duygusal istismar psikolojik, eğitimsel, tıbbi ve sosyolojik yönlerinin yanı sıra hukuksal yönleri de olan bir konu olduğu için yasal belgeler ve içtihatlar da göz önünde tutularak değerlendirmeler yapılmıştır.

Araştırma sonunda ulaşılan sonuçlar özetlenmiş ve öneriler getirilmiştir. Duygusal istismarla ilgili olarak yukarıda anılan sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

IV. BÖLÜM

4.1. DUYGUSAL İSTİSMAR İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR VE YASAL DURUM

4.1.1. İlgili Araştırmalar

Duygusal istismar ile ilgili araştırmalar yurt içinde yapılanlar ve yurt dışında yapılanlar olarak iki grupta incelenecektir.

4.1.2. Duygusal İstismar ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

1970’li yıllardan itibaren ilgi gören bir konu olan çocuk istismarı henüz bütün boyutlarıyla incelenememiştir. Özellikle çocuğun duygusal istismarı ve ihmali, somut verilerin elde edilmesinin güçlüğü nedeniyle yeterince araştırma konusu olamamıştır. Duygusal istismarın çocuk ve istismarı uygulayan üzerindeki sonuçları, duygusal istismar ile çocuk ve ergenlerin benlik algıları, depresyon ve kaygı düzeyleri gibi hususları ayrıntılarıyla inceleyen araştırma sayısı oldukça azdır.

Savi tarafından yapılan “Duygusal İstismara Uğrayan ve Spor Yapan Ergenlerin Benlik Algılarının” karşılaştırıldığı bir araştırmada; sporla ve benlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı araştırmada, cinsiyet değişkenine göre duygusal istismar düzeyleri arasında farklılık bulunamamıştır. Kızların ve erkeklerin anne ve babaları tarafından eşit düzeyde duygusal olarak istismar edildikleri saptanmıştır.

Savi tarafından yapılan bir diğer araştırma “Ergenlerde Duygusal İstismar ile Benlik Algısı ve Genel Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki” hakkındadır. Araştırmanın örneklemini Denizli ilinde farklı liselerin 1. ve 2. sınıflarında okuyan 15 ve 16 yaş grubundaki ergenlerden 86 kız ve 86 erkek olmak üzere toplam 166 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan ergenlerin, duygusal istismar düzeyleri ile benlik algıları arasında

ters orantılı bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bulguya göre ergenlerin duygusal istismar düzeyleri yükseldikçe benlik algılarının azaldığı görülmüştür. Ergenlerin duygusal istismar düzeyleri ile genel kaygı düzeyleri arasında da doğru orantılı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre ergenlerin algıladıkları duygusal istismar düzeyleri yükseldikçe genel kaygı düzeylerinin de yükseldiği görülmüştür (Akt.Siyez, 2003: 42).

Taşdelen'in, "Annelerden Algılanan Duygusal İstismarın Ergenlerin Öz Kavramı, Duygusal ve Davranışsal Sorunları ve Okul Başarısı Üzerindeki Etkisi" konulu araştırmasında da İstanbul'un farklı gelir gruplarını temsil ettiği düşünülen üç ortaokuldan seçilmiş, 14 yaşında 234 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucuna göre yüksek düzeyde duygusal istismar algılayan gençlerin öz-kavramlarının daha düşük, sürekli kaygılarının daha yüksek, duygusal ve davranışsal sorunlarının daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca, bu bulguların her iki cinsiyet için benzer olduğu tespit edilmiştir (1995:79).

İşmen tarafından İstanbul ilinde bulunan bir özel lise ile iki devlet lisesinin I, II ve III ncü sınıflarında 392 ergen üzerinde yapılan ve duygusal istismarın liseli ergenlerin kendini kabul seviyelerine etkisini araştıran bir çalışmada ise; tek çocukların algıladıkları duygusal istismarın iki veya daha fazla kardeşe sahip çocuklardan daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. 3-4 ve daha fazla kardeşe sahip öğrencilerin algıladıkları duygusal istismarın iki kardeşe sahip çocuklardan daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmıştır. Annesi çalışmayıp iş aramayan ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın, annesi çalışan ergenlerin algıladıkları duygusal istismardan daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır (1993:121).

Peker, "Aile Tutumları ile Çocukların Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki"yi araştırmış ve annelerin aşırı koruyucu tutumları ile çocukların bağımlılık geliştirmeleri ve anksiyete düzeylerinin yükselmesi arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Odabaş'ın bir araştırmasında, annenin demokratik tutumları ile çocuğun benlik algısı arasında negatif bir ilişki olduğu, aynı

şekilde aşırı koruyuculuk ve sıkı disiplin ile çocuğun benlik algısı arasında negatif bir ilişki olduğunu belirtmiştir.

Erkman ve Alantar'ın yaptığı bir araştırmada, Türkiye'de çocuk ve gençlerin ev ve okul ortamında istismara yol açıcı şu davranışlarla karşılaştıkları vurgulanmıştır:

1. Çok sıkı ve katı otorite,
2. Dayak,
3. Aşırı koruyuculuk,
4. Sosyal ilişkileri geliştirmede kısıtlama,
5. Aşırı eleştiri,
6. Yaşa uygun yükümlülükler vermeme,
7. Aşırı ilgi,
8. Aşırı ilgisizlik.

Erkman ve Alantar'ın ergenlerle yaptıkları araştırmada da bu tür davranışları ana babaları dışında algılayan gençlerin diğer gençlere kıyasla algıladıkları duygusal istismarın daha fazla, aynı zamanda depresyonda oldukları, sürekli kaygılarının daha yoğun olduğu, benlik kavramlarının düşük, kişiler arası ilişkilerinin yaşıtlarına göre yetersiz, duygusal dengelerinin zayıf olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu gençlerin anneleri tarafından reddedildikleri duygusuna sahip oldukları da belirlenmiştir.

Kozcu, yaşları 17 ile 20 arasında değişen 127 üniversite öğrencisinde psikolojik istismar ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonuçları, algılanan duygusal istismar düzeyi ve genel psikolojik sağlıklılık arasında negatif bir ilişkiyi göstermiştir. Şahin ve Güvenç (1996) tarafından yapılan bir araştırmada "Ergenlerde Aile Algısı ve Benlik Algısı" incelenmiş ve anne babalarını aşırı kontrol edici, otoriter ve baskıcı algılayan ergenlerin, özdeğeri ve özgüveni düşük, aile içi etkileşimi açık olan ergenlerin kaygı düzeyinin daha düşük, özdeğerinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Kaplan, depresyon tedavisinde direnç gösteren 20 hasta

ve depresyon tedavisini kabul eden 20 hasta üzerinde yaptığı bir incelemede, tedaviye direnç gösterenlerin depresyon ve anksiyete düzeylerinin daha yüksek ve aynı zamanda çocukluklarında duygusal istismara maruz kalma oranının önemli derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, duygusal istismara maruz kalan kişiler ya istismar olayının ardından ya da yetişkinliklerinde bir takım duygusal rahatsızlıklarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar (Akt. ve açk. Siyez, 2003: 41).

Bostancı ve arkadaşlarına göre, insanlık tarihi kadar eski olan çocuk istismarı ve ihmali sosyal ve tıbbi bir sorundur. Çocukların % 62'si fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kalmaktadır. Kadın sığınma evlerine şiddet nedeniyle başvuran kadınların % 40-70'inin çocukları da şiddete maruz kalmışlardır. Olayın belirlenmesinin zorluğu ve rapor edilmesindeki yetersizlikler yayınlanan istatistiksel sonuçların gerçeğin çok altında olduğunu kuvvetle muhtemel kılmaktadır (2006: 101).

Türkiye'de çocuk istismarı konusunda yapılan araştırmalarda %78 ile duygusal istismarın baş sırada olduğu görülmektedir. Fiziksel istismar (%24) ve cinsel istismar (%9) daha az olarak görülmektedir. Çocukların ucuz işgücü olarak kullanılmaları yoluyla istismar edilmelerinin de Türkiye'de yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Yasal düzenlemeler, 15 yaşın altındakilerin çalışmasını öngörmese de, gerçekte bu yasaların çiğnendiği bilinmektedir. "Meslek öğrensin, eli iş tutsun, eve katkısı olsun, adam olsun" gerekçeleriyle bu çocuklar, eğitim alma haklarından yoksun bırakılmakta, okula devam etmeleri gerekirken, sağlıkları üzerinde olumsuz etkileri olan ortamlarda, hiç bir sosyal ve yasal güvenceleri olmaksızın çalıştırılmaktadır. Bunların sayıları on binlercedir. Tarım kesiminde, ücretsiz aile işçisi durumunda olanların sayısı ise tam olarak bilinmemektedir (<http://www.shcek.gov.tr>).

Türkiye'de 1980-1982 yılları arasında sekiz ilde yapılan bir araştırmada, 4-12 yaşları arasındaki 16.000 çocuğun fiziksel ve duygusal açıdan istismar edilip edilmediği incelenmiştir. Kız çocuklarının % 34,6 sının,

erkek çocuklarının ise % 32,5 inin ihmal ve istismar kurbanı oldukları saptanmıştır. Eğitimsiz ebeveynlerin %40'ı çocuklarını istismar ederken, eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerde bu oran % 17'ye kadar düşmektedir. (<http://www.20uludag.edu.tr>).

Yapılan bir çalışmada, annenin genç olmasıyla çocuk istismarının artması arasında bağlantı bulunduğu tespit edilmiştir. Anne yaşının genç olduğu durumlarda istismar oranı yüzde 44.5 iken, 31-40 yaş grubu annelerde bu oran yüzde 31.4 olarak bulunmuştur (<http://www.bianet.org>).

Baltaş ve Baltas, Kolej ve Anadolu Liseleri giriş sınavına hazırlanan öğrencilerin duygusal istismarını araştırdıkları ve 11 yaşındaki beşinci sınıf öğrencilerini örneklem grubu olarak aldıkları çalışmada, öğrencilerin ödevlerini yapmadıkları takdirde anne ve babaları tarafından duygusal yönü olan cezalar uygulandığı, öğretmenlerin ise fiziksel cezaları daha çok kullandığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada elde edilen önemli bir sonuç da, ailelerin sınavlar nedeniyle daha saldırgan ve reddedici davrandıklarını ortaya koymasıdır.

Güler ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada, annelerin %93'ünün çocuklarını duygusal olarak istismar veya ihmal ettikleri belirlemiştir. Bu araştırmada ülkemizde ebeveynlerin, çocuklarının ahlakının bozulmaması ve şımarmaması için disiplin amacıyla çoğunlukla çocuklarını sevdiklerini belli etmedikleri, bağırma ve azarlama davranışlarını çocuğun eğitimi için gerekli davranışlar olarak gördükleri tespit edilmiştir. Şiddetin yoğun olduğu ailelerde tüm çocukların gelişim düzeyleri değerlendirildiğinde istismar edilen çocukların % 59'u, kardeşlerinin ise % 35'inde çeşitli düzeylerde gelişme geriliği saptanmıştır. Okul öncesi çocuklarda konuşma düzeyi açısından bu fark daha az bulunmasına rağmen istismar edilen çocuklarda % 36, kardeşlerinde ise % 28 oranında konuşma geriliği saptanmıştır. Davranış bozuklukları açısından yapılan uzun süreli izlemeye dayanan çalışmalarda da istismar edilenlerin % 60'ı, kardeşlerin % 40'ında davranış sorunları bulunmuştur.

1995'ten beri Marmara Tıp Fakültesi, Çukurova Tıp Fakültesi, İstanbul Tıp Fakültesi ve Ege Tıp Fakültesinde çocuk istismarına yönelik ekip çalışmaları multidisipliner olarak yapılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili iki dernek Ankara ve İstanbul'da yoğun bilgilendirme ve toplum eğitimi çalışmaları yapmaktadır. Son yıllarda konuyla ilgili yapılan bilimsel çalışmaların ve araştırmaların artmış olması da konu ile ilgili umut veren gelişmeler içerisinde sayılabilir (Polat, 1998: 528).

“İzmir Çocuk İstismarı Araştırma Grubu”nun İzmir ilinde yaptıkları 18 aylık çalışma sonuçlarına göre çocuk istismarı ve ihmali etkili faktörler ve oranları şöyle sıralanmıştır (ÇHD, 2003, C. 46, S. 4:295):

Düşük eğitim düzeyi:	Yüzde 75.
Anne-babada ruhsal sorun:	Yüzde 69.
Aile içi şiddetli geçimsizlik:	Yüzde 66.
Aile içi şiddet:	Yüzde 59.
Düşük sosyoekonomik düzey:	Yüzde 56.
Anne-babada alkol kullanımı:	Yüzde 47.
İşsizlik:	Yüzde 44.
Parçalanmış aile:	Yüzde 44.

Fiziksel veya duygusal istismarın kabul edilebilir bir davranış modeli olduğunun benimsenmesi, bu istismarı yaşayan veya gören çocuğun gelecekteki yaşamı için büyük problem oluşturmaktadır. İstismarın uzun süreli etkilerini hisseden çocuk kendi içinde sorun yaşarken istismar uygulayıcısı olma potansiyeline de bürünecektir.

4.1.3. Duygusal İstismar İle İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezi'nden alınmış olan kanıtlanmış olgular aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

- Her yıl 1000 çocuktan 1'i duygusal olarak ihmal edilmektedir.

- Her yıl 1000 çocuktan 2,2'si duygusal olarak istismar edilmektedir.
- Her yıl 1000 çocuktan 5,3'ü duygusal, eğitsel ve fiziksel olarak ihmal edilmektedir (Veltkamp ve Miller'den akt.Uzun, 2002: 35).

Starzyk, Marshall ve Frias-Armenta' ya göre problemlili davranışların özellikle suça yönelik davranışların kökeninin çocuklukta yaşantılara dayandığını ve çocuklukta cinsel, fiziksel, duygusal istismara ve ihmale maruz kalan kişilerin ileriki yaşlarında depresyon düzeyleri, alkol kullanımı, anti-sosyal davranış ve kendi çocuklarını cezalandırma gibi davranış özellikleri göstermiştir (Akt. Özmen, 2004, s. 32).

Bjerke tarafından Amerika Birleşik Devletlerinin bir eyaleti olan Ohio' da yapılan bir araştırmada, 1990 yılında okul hemşireleri tarafından rapor edilen 2,5 milyon çocuk istismarı vakasının % 9'unu duygusal istismarın oluşturduğu belirlenmiştir. Pipes ve LeBov, evlilik dışı romantik ilişkilerdeki duygusal istismarın muhtemel etkenlerini belirlemek amacıyla 175 lisans düzeyinde kadınla çalışmışlardır. Araştırmada, istismara uğrayan bireyin, genellikle düşük benlik saygısına sahip olduğu, partnerlerinin de psikolojik istismar içeren ilişkilere sahip ve herhangi bir ebeveyni tarafından psikolojik istismara uğramış kişiler olduğu bulunmuştur (Akt. Uzun, 2002: 79).

Paris tarafından 1 nci sınıf öğrencileri ile 4 nci sınıf öğrencilerinin Sinderella gibi masallardaki duygusal kötü muameleye karşı tepkileri araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 1 nci sınıfların tepkileri; hem kızlar hem erkekler, hikâyenin kahramanı iyi olduğu için kendisine kötü davranılmasına izin verdiğini hissetmektedir. Eğer onlara böyle davranılsaydı ne yapacakları sorulduğunda, kız öğrencilerin cevapları, iyi olduğunda işlerin sonunda iyiye gideceğine inandıklarını göstermektedir. Ancak erkeklerin cevapları, böyle durumda pasif olarak kabullenmek yerine, kendilerini savunmak için kavga- müdahale edecekleri yönünde olmuştur. 4 ncü sınıflar ise; hikâye kahramanının kendisine kötü davranılmasına izin vermesinin nedeninin yalnızca iyi olması değil, aynı zamanda güçsüz olması

olduğunu ifade etmişlerdir. Onlara böyle bir muamele ile karşılaştıklarında ne yapacakları sorulduğunda, hem kızlar hem erkekler kendilerini korumak için çaba göstereceklerini ya da aktif olarak durumu değiştirme yolu arayacaklarını belirtmişlerdir (Akt.Uzun, 2002: 79).

Yvonne ve arkadaşları, duygusal istismar sayılan sözel/simgesel saldırının çocukların psikososyal gelişimi üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. 3346 aileyi kapsayan bir örneklem grubuyla gerçekleştirilen araştırma sonucunda, 18 yaşın altında evde yaşayan çocukların %63' ünün bir yıl içinde küfür ya da aşağılama şeklindeki sözel saldırılarla bir veya birden fazla karşılaştıkları saptanmıştır. Bu çocuklarda saldırganlık eğilimleri, suçluluk duyguları ve kişiler arası ilişkilerinde bozukluklar olduğu görülmüştür. Hem sözel saldırı hem de fiziksel istismara bir arada maruz kalan çocuklarda bu sorunların daha yoğun yaşandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte psikososyal sonuçlar açısından sözel saldırının fiziksel istismara oranla daha etkili olduğu saptanmıştır. Erkek çocukların kızlara oranla; 6 yaşın üstündekilerin ise 6 yaşın altındakilere oranla daha çok sözel saldırıya uğradıkları görülmüştür (Akt. Gögayaz, 2001:24).

Mc Kenny, 197 öğretmenle yaptığı araştırmasında onlara, içinde çocuk istismarı konusunda yönetmeliklerin, kendileri ile ilgili kişisel bilgilerin yasal açıdan rapor edilmesi gereken iki çocuk istismarı senaryosunun bulunduğu bir anket dağıtmıştır. Elde edilen bulgularda öğretmenlerin %73'ünün bu konuda rapor hazırlamadıkları, %11'inin ise istismarın meydana geldiğini fark ettiği, fakat bunu raporlaştırmadığı ortaya konmuştur. Bu öğretmenler, aldıkları eğitimin bu konuda bir rapor hazırlamaya uygun olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca, uygun olmayan bir rapor yazmaktan çekinmeleri, çocuk koruma servisinde ailelere yardım yapılmayacağını düşünmeleri ve karşılaştıkları belirtilerin istismar için uygun olmadığına olan inançları nedeniyle rapor hazırlamadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmacı, bu konuda öğretmenlere büyük görevler düştüğünü belirtmesine rağmen öğretmenlerin çocuk istismarı konusundaki işlevlerini tam olarak yerine getiremediklerini belirtmiştir (Akt. Gögayaz, 2001: 28).

Toronto Üniversitesinde 25 genç IBS (strese bağlı bağırsak sendromu) ve 25 orta yaşlı IBS sendromu olan toplam 50 kadın ile çalışılmıştır. IBS'li hastaların çocuklukta büyük çoğunlukla sözel tehdit, aşağılanma, kişisel ya da ekonomik bağımsızlığın inkar edilmesi gibi durumlarda bırakıldığı ve kendilerini diğer gruba oranla suçlama, negatif olaylardan sorumluluk duyma ve başkalarının duygularını kendilerinininkinden önde tutma davranışları sergiledikleri görülmüştür (Akt. Uzun, 2002:81).

Çocuk Suçluluğu üzerine yapılan araştırmalar sonucunda da ailesi tarafından ihmal edilen çocukların suça yönelme olasılıklarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Bulgulara göre; çocuklarına karşı ilgisiz, sevgi ve şefkatten yoksun ya da onları açık bir şekilde reddeden 42 annenin %33,3'ü, 68 babanın %30,9'unun çocukları suça itilirken; bu biçimde davranmayan 339 annenin %17,4'ü, 286 babanın %16,1'inin çocuklarının suça itildiği ortaya çıkmıştır. Smith ve Walters tarafından babalar ve ailedeki işlevleri konusunda derlenen araştırma sonuçlarına göre erkek çocukların suçluluğuna, anneden çok babaların katkıda bulunduğunu göstermektedir. Yine araştırma sonuçlarına göre "evden kaçma", çocuğun yetersiz toplumsallaşmasına yol açan ana baba davranışlarına karşı antisosyal olarak nitelendirilebilecek bir davranıştır. Reddeden, ihmal eden, aşırı kısıtlayan, ilgisiz ana baba davranışları arasında ilişki vardır (Akt.<http://www.sosyalhizmetuzmani.org>).

Yurtiçinde yapılan araştırma sonuçlarından, duygusal istismara diğer istismar türlerine oranla daha sık rastlandığı anlaşılmaktadır. Duygusal istismar algılayan çocuk ve ergenlerin düşük benlik kavramı, yüksek kaygı ve depresyon, yetersiz sosyal ilişkiler ve duygusal dengesizlik özelliklerine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okullardaki duygusal istismar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Sonuç olarak, ülkemizdeki her sosyo-ekonomik seviyedeki çocukların duygusal istismara maruz kaldığı söylenebilir.

İstatistiklerdeki verilerin dünya genelinde gerçek rakamları vermediği kanaati yaygındır. Çünkü çocuk istismarlarının büyük bir kısmının gizli

kaldığı öngörülmektedir. Utanma duygusu, korku, gizli kalma isteği, çocuğun aileden ayrılacağı korkusu, bilgisizlik veya vakanın tanınmaması gibi faktörler, vakaların ilgili birimlere bildirilmesini büyük ölçüde engellemektedir. Türkiye’de bu konu ile ilgili sayısal veriler ile bilimsel çalışmalar da yetersizdir.

Yurtdışında yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde, duygusal istismar algılayan çocukların diğer çocuklara oranla daha saldırgan, bağımlı, duygusal olarak dengesiz, çevresiyle iletişimi sorunlu, akademik başarılarının düşük olduğu görülmektedir. Verilen istatistiksel sonuçlar, çocukların fiziksel ve buna bağlı duygusal istismara, dünyanın hemen hemen tüm bölgelerinde rastlandığını göstermektedir. Bu sonuçlar, çocukların korunmasıyla ilgili uluslararası çalışmaların gerekliliğini ve önemini de ortaya koymaktadır.

4.2. Uluslar Arası Belgelerde Duygusal İstismar

Son yıllarda araştırmacılar tarafından uluslar arası terimi yerine “ulusal üstü” terimi de kullanılmaktadır (Gemalmaz gibi). Bu çalışmada yaygınlığı nedeniyle “uluslar arası” terimi tercih edilmiştir. Çocukların istismardan korunmasına ilişkin uluslar arası belgeler üç ana başlık altında incelenebilir:

Avrupa Konseyi Belgeleri,
Amerikan Devletleri Örgütü Belgeleri,
Afrika Birliği Örgütü Belgeleri.

Savaşların yarattığı olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve insanlığın barış ve huzurlu bir dünyada yaşama isteği sonucu kurulan Milletler Cemiyeti, ilk olarak 26 Eylül 1924’de Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi’ni kabul etmiştir. 1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi’nde çocukların hak ve özgürlüklerine yeterince değinilmediği için, çocukların özel durumları ve özel korunma ihtiyaçları nedeniyle çocuklara özgü ayrı bir belge hazırlama çalışmaları başlatılmıştır.

20 Kasım 1959 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 78 ülkenin temsilcilerinin katıldığı genel oturumda Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)'ni oybirliğiyle kabul etmiştir. Zaman içinde üye ülkeler açısından bağlayıcı olan yeni bir uluslararası metnin hazırlanması gerekli görülmüş ve yapılan çalışmalar sonucunda 20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Çocuk Hakları Sözleşmesini oy birliği ile kabul etmiştir. 28 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılan Sözleşme, aynı gün 61 ülke tarafından imzalanmıştır. 2 Eylül 1990'da 20 ülke tarafından onaylanarak uluslararası bir yasa gücüyle yürürlüğe girmiştir. 14 Şubat 1990 tarihinde Türkiye tarafından imzalanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda onaylanan Sözleşme 9 Aralık 1994 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi 27 Ocak 1995 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralına dönüşmüş ve Türkiye'de de yürürlüğe girmiştir (Aral ve Gürsoy, 2001).

ÇHS' nin dışında Avrupa Konseyi tarafından sözleşme ya da anlaşma formunda üretilen 10 belge ile Avrupa Konseyi'nin Bakanlar Komitesi ve Parlamenterler Meclisi tarafından beyanname (bildirge), tavsiye kararı, karar formunda üretilen 65 belge vardır (Gemalmaz, 2002:XI-XVI).

İçerikleri incelendiğinde bunların büyük bir kısmının çocuklar ve çocuk haklarının korunması ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu belgeleri incelemek başlı başına bir araştırma konusu olacağından bu çalışmada AİHS ve ÇHS'nin üzerinde durulmuştur. Bunlar 1982 T.C. Anayasasının 90 ncı maddesi uyarınca, usulüne göre onaylanıp yürürlüğe girerek yasa hükmünde sayıldığından, taraf diğer devletler gibi T.C. ni de bağlamaktadır. Tüm taraf devletler Sözleşme hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleyecek mekanizmaları da kabul etmiş sayılırlar. Oysa diğer Uluslar arası beyannameler ve kararlar ülkeler tarafından kabul edilmelerine rağmen, uygulanmaması halinde yaptırım bulunmayan ilan edilmiş genel ilkelerdir.

Çocuk ve genç haklarına ilişkin Avrupa Konseyinin hazırladığı sözleşme ve beyannamelerin dışında, Amerikan Devletleri Örgütü Belgeleri

ile Afrika Birliği Örgütü Belgeleri vardır. Bu belgelerin ortak özelliği, çocuğun en yüksek menfaatinin gözetilmesini, fiziksel ve ruhsal sağlığı ile onurunun korunmasını amaçlamalarıdır.

Haklar ve ödevler olarak iki ayrı bölümden oluşan 1948 tarihli Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisinde, çocukların korunması ile eğitim ve öğretim görmesinin hem hak hem de ödev olduğu ayrı maddelerde vurgulanmıştır. 1978 tarihli Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinin “Çocuk Hakları” başlıklı 19 ncu maddesinde de her çocuğun, küçük olmasının gerekli kıldığı koruma önlemlerinden yararlanma hakkının olduğu, bu hakların sağlanması için ailesinin, toplumun ve devletin ödevi olduğu belirtilmiştir.

1986 tarihli Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartının 17 nci maddesinde her bireyin eğitim hakkına sahip olduğu, 18 nci maddesinde ise toplum tarafından tanınan ahlaksal ve geleneksel değerlerin gözeticisi olan aileye yardımcı olmanın ve çocuk haklarının korunmasının devletin ödevi olduğu belirtilmiştir.

1999 tarihli Çocuk Hakları ve Esenliği Hakkında Afrika Şartı ise çocukların hem çocukların eğitim hakkını, hem çocuk işçileri, hem de çocuk istismarına karşı korumayı ayrı ayrı maddelerde ve ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Şartın 15 nci maddesinde, her çocuğun ekonomik istismarın her şekline ve çocuğun bedensel, akli, ruhsal, manevi veya sosyal gelişimine zarar verme ya da olumsuz yönde etki doğurma olasılığı taşıyan bir işte çalışmaya karşı korunacağı belirtilmiştir. Çocuk istismarına ve işkenceye karşı koruma başlıklı 16 nci maddesinde, çocuğu her biçimiyle istismardan, ihmalden, kötü muameleye maruz kalmaktan korumak üzere tüm önlemlerin devlet tarafından alınması gerektiği ve koruyucu önlemlerin kapsamı hüküm altına alınmıştır. 20 nci maddesinde, ebeveynler ve çocuktan sorumlu tutulan diğer kişilerin sorumluluklarını, 27 nci maddesinde çocukların cinsel istismara karşı korunmasını ayrıntılı olarak düzenlemiştir.

Görüldüğü üzere çocuk haklarını koruma altına alan uluslar arası belgeler 20 nci yüzyılın sonlarına doğru düzenlenmiştir. Bu belgelerde çocukların istismardan korunmasına ilişkin düzenlemelerin varlığı, tüm dünya ülkelerinde çocuk istismarının yaşandığını göstermektedir. Bu belgeleri imzalayan devletler, çocuk istismarının varlığını ve bunun bir insanlık sorunu olduğunu kabul etmektedirler. Çocuk istismarının tüm boyutlarıyla önlenmesi için bu belgelerle genel hatları belirlenen çalışmaları yapmak taraf devletlerin görevidir.

4.2.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi

ÇHS, çocuk haklarına ilişkin bugüne kadar hazırlanmış en eksiksiz belge niteliğindedir. Çünkü bu belge çocuk haklarına uluslar arası nitelik ve boyut kazandırmaktadır(Doğan, 2004:241).

Sözleşme; çocukların insan hakları yasasıdır. Çocukların yeteneklerini özgürce geliştirebilecekleri olanakları ve sağlanması gereken ortamı tanımlamaktadır. Çocukların yetiştirilmesinde toplumun, devletin ve ailenin sorumlulukları yeni ilke ve standartlarla açıklanmıştır. Çocukların birey olarak içinde yaşadıkları kendine özgü somut koşulların geliştirilmesi, sorumluluk sahibi, bilinçli ve her yönden nitelikli vatandaşlar olarak yetiştirilmesi kamusal bir alandır. Kamusal alan içinde yer alan güçlerin sorumlulukları ve ödevleri ilkel ve standartlı olarak belirlenmiştir. Kamusal sorumlulukların ve ödevlerin belirlenmesi ve yaptırıma bağlanması sözleşmenin getirdiği bir yenilenme çizgisidir (Gemalmaz, 2005: 19).

Çocuğun yaşatılması, korunması ve geliştirilmesi doğrultusunda, aile kurumu; kamusal alanın içinde öncelikli kurum olarak alınmıştır. Aile-devlet ilişkileri bu doğrultuda geliştirilmiştir. Devletin temel sorumlulukları ve ödevleri; olanak sağlamaya, koşulları iyileştirmeye ve ortamı geliştirmeye dönüktür. Devlet, aile kurumuna destek olan, yardımcı olan ve geliştiren organdır. Aile içinde ve çevresinde bütüncül bir yaklaşımla aileyi ve çocuğu desteklemek ana işlevdir. Aile dışında ve ailenin yerine alternatif yetiştirme

ortamlarını oluşturmak, geliştirmek ve çocuğun aileye dönüşünü sağlamak devletin sorumluluğundadır. Ayrıca, çocuğun aile içinde, aile çevresinde, alternatif bakım ortamlarında ve tüm toplumsal yaşam alanlarında her türlü tehlikeye, riske, sömürüye, ihmal ve istismara karşı korunması devletin temel sorumluluğudur(Cılga, 1999: 506).

Sözleşmeye göre çocuk önce bir birey olarak kabul edilecek ve kendini gerçekleştirme için gerekli ortamlar oluşturulacaktır. Bununla yetinilmeyip çocuğun sosyalleşmesi sağlanacaktır. Kendini gerçekleştirme kavramı çok geniş kapsamlı bir kavramdır. Çocuğun fiziksel, ruhsal, tıbbi, eğitimsel tüm ihtiyaçları karşılanırken, çocuk gelişimine ve isteklerine uygun olmayan hiçbir duruma maruz bırakılmamasını da içermektedir.

Çocukların ilk yazılı Anayasası olarak nitelendirilen Çocuk Hakları Sözleşmesinde duygusal istismarı spesifik olarak vurgulayan ve suç sayan bir yasa yoktur. Fiziksel ve cinsel istismarla ilgili yasal düzenlemeler vardır. Ancak genelde duygusal istismar, sınırları ve kapsamı tam anlamıyla çizilememekle birlikte fiziksel ve cinsel istismar ile birlikte de görülmektedir. Buna istinaden Çocuk Hakları Sözleşmesinde istismar ve ihmalle ilgili maddelerin aynı zamanda duygusal istismarı da karşıladığı kabul edilmektedir.

Çocukları ve gençleri bir sosyal kategori olarak görmek çocuk hakları sözleşmesinin en önemli boyutudur. Sözleşmenin hedef kitlesi; tüm çocuklar, gençler ve özel olarak korunması gerekenlerdir. Çocukları ve gençleri bir sosyal kategori olarak tanımlayan sözleşme; onların toplumsal konumlarını ve içinde yaşadıkları yakın toplumsal ortamın koşullarını ve olanaklarını geliştirmeyi hedefler. Yaşama, bakılma, gelişme, yetişme ve katılma haklarını düzenleyecek toplumsal sorumluluk, yakın çevre sorumluluğunu öne çıkarmış ve yetersizlikler, ihmal ve istismarlar karşısında toplumsal destek mekanizmaları ile yakın çevre destek mekanizmalarını düzenlemiştir. Çocuk hakları sözleşmesi getirdiğı haklar ve standartlarla "nitelikli insan"ın yetiştirilmesini temel hedef olarak belirlemiştir. Eğitim yoluyla yetişecek

çocuk ve gençlerin kişisel ve sosyal varlık olarak her yönden yetişmeleri; sosyal, kültür, ekonomik ve siyasal açılardan nitelikli toplumun yaratılmasında etkilidir. Evrensel ve ulusal düzeylerde çocuğa ilişkin yaklaşım, tutum ve davranışların değişmesi zorunludur. Çocuğa ve gence geleneksel toplum ve kültür içinde verilen önem ve değer yerine çağdaş değer ve önem düzeyi gelişmiştir. “Hakları olan çocuk ve genç” anlayışı çocuğun insanca gelişmesini, mutluluğunu ve özgürlüğünü konusunu öne çıkarmıştır. Hakları olan çocuk ve genç düşüncesi gelecek yüzyılın insanların yetişmesi açısından önemli bir işlevi gündeme getirmiştir (Cılga, 1999: 508).

ÇHS'nin temel ilkesi çocuğun yüksek yararadır ve her konuda çocuğun yüksek yararının gözetilmesini öngörür. Bu sözleşme çocukların haklarının gözetilmesinde asgari standardı tespit eder çocuğun öncelikle aile içinde ve aile çevresinde korunması esasını öngörür. ÇHS öncelikle ana babaya olmak üzere ailelere, topluluklara, gençlere, öğretmenlere, sağlık çalışanlarına, emniyet görevlilerine ve devlete çocuklarla ilgili olarak asgari yükümlülükler veren, davranış biçimleri öngörür(Müftü, 2001: 28).

ÇHS çocuğun kendisi ile ilgili kararlarda görüş bildirmesi ve bu görüşün dikkate alınmasını emreder. Örneğin, eğitimiyle ilgili olarak çocuğun fikri sorulmalı ve karar aşamasında dikkate alınmalıdır. Ancak, çocuğun kendisini ilgilendiren hukuki süreçlere katılım hakkı sınırsız değildir. Öncelikle, kendisini ilgilendiren bütün konularda görüş açıklama hakkı bütün çocuklara değil, yalnızca kendi görüşlerini açıklama yeterliliğine sahip olan çocuklara tanınmıştır veya tanınabilir. İkinci olarak, açıklanan görüşe uyulup uyulmayacağıının, yani açıklanan görüşe ne kadar önem verileceğinin ölçüsü olarak çocuğun yaşı ve olgunluğu dikkate alınacaktır (Gemalmaz, 2005:164).

Keza, ana baba karşısındaki haklar çocukların ne yiyeceği, hangi tv programını seyredecekleri, saçlarını ne kadar uzatacakları gibi konularda onların seçme ve karar verme hakları olarak düşünülür. Bu haklar çocukların kişisel özgürlük ve özerkliklerini arttırmaya yöneliktir (Doğan,2004:241).

Modern eğitim teorilerinin hedefinin çocuğu özgürleştirmek olduğu göz önünde bulundurulduğunda Kellberg'in sözleriyle "anne ve babalara diktatöryel yetkiler verilmesi" doğru kabul edilemez. ÇHS' nin 29 ncu maddesi uyarınca eğitim, kendine güvenli ve toplumsal hayata özgürce katılması istenen bireyler yetiştirme hedefi güttükçe, çocukların eğitimleriyle ilgili karar sürecine katılma haklarının tanınması gereklidir. Doktrinde ebeveynin çocuğun eğitimini belirleme hakkıyla çocuğun istekleri ve tercihleri çatıştığında, AİHS' nin eğitime ilişkin hükümlerinin ve bu hükümlerin Sözleşmenin diğer hükümleriyle olan ilişkisinin ÇHS ışığında yorumlanması çocuk merkezli bir çözüm oluşturacaktır (Gemalmaz, 2005: 163).

Kamusal alan içinde, "birey" olarak her çocuğun temel hak ve özgürlüklerinin tanımlanması, çocuğun varlık olarak konumunun, rolünün, düşüncelerinin ve istemlerinin öne çıkarılarak kendisiyle ilgili süreçlere katılımının sağlanması sözleşmenin en önemli yaklaşımıdır. Kamusal alanın korumacı yaklaşımı birey olarak çocuğun özgürleşmesini, kendisini gerçekleştirmesini engellemez. Kamusal alanın, devletin ve ailenin temel işlevi, çocuğun bireyselleşmesi, toplumsallaşması ve özgürleşmesidir (Cılga, 1999: 506).

Değınilen özellikleriyle ÇHS, duygusal istismar da dahil olmak üzere çocuklara yönelik her türlü kötü muamelenin bertaraf edilmesi için temel ilkeleri ortaya koymuştur. Çocukların, sözleşmenin ortaya koyduğu amaçlar doğrultusunda yetişebilmeleri için öncelikle fiziksel ve ruhsal bütünlüklerinin korunması şarttır.

4.2.3. Çocuk Hakları Sözleşmesinin İstismarla İlgili Hükümleri

Bu anlaşmanın 19, 34 ve 39'uncu maddeleri çocuk istismarı, ihmali ve önlenmesiyle ilgilidir. Sözleşmenin 19'uncu maddesine göre çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu olanlar, bu haklarını çocuklara zarar verecek şekilde kullanamazlar. Devlet çocuğu anne-babanın ya da çocuğun bakımından sorumlu başka kişilerin her türlü kötü muamelesinden korumak,

çocuğun istismarını önlemek ve bu tür davranışlara maruz kalan çocukların tedavisini amaçlayan sosyal programlar hazırlamakla yükümlüdür. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 34'üncü maddesi de cinsel istismarla ilgili olup bu maddede fuhuş ve pornografi dahil, çocuğu cinsel istismar ve sömürüden korumak konu edilmektedir (Aral ve Gürsoy, 2001).

Sözleşmenin 19 ncu maddesine göre, bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Sözleşmenin 34 ncü maddesinde, taraf Devletlerin, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suiistimale karşı koruma güvencesi verecekleri belirtildikten sonra bu amaçla Taraf Devletlerin özellikle üzerinde durmaları gereken hususlar aşağıdaki şekilde belirtilmiştir :

a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması sömürülmesini;

c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Sözleşmenin 39 ncu maddesinde ise; taraf Devletlerin her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alacakları ve sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirmenin, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirileceği hüküm altına alınmıştır.

ÇHS' nin 28 nci maddesine göre bir eğitim kurumunda uygulanacak disiplin yaptırımları çocuğun insan onuruna ve ÇHS' deki diğer haklara aykırı olamaz. Sözleşme bu hükümlerle gerek fiziksel, gerek cinsel, gerekse duygusal istismar sayılabilecek davranışları, eğitim kurumlarında uygulanabilecek disiplin yaptırımlarının dışında tutmuş olmaktadır.

Görüldüğü gibi Sözleşmede çocuk hakları, çocuğun yüksek yararı üzerine kurulmuştur. Sözleşmenin imzalanmasından bu yana önemli ilerlemeler olmuştur. Bu ilerleme alanlarından biri de çocuk istismarının önlenmesi çalışmalarıdır.

UNICEF verilerine göre, gelişmekte olan ülkelerde ilkökul çağındaki çocukların yüzde 20'sinden çoğu okula gitmemektedir. Bu çocuklar eğitimsel ihmale maruz kalmaktadırlar. Ülkemizdeki özürlü çocukların sayısı bilinmemekte, ancak 1.1 ile 3 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Özürlü çocukların şu andaki okullaşma oranları kabaca % 2 olarak tahmin edilmektedir. (Müftü, 2001: 30).

Özel eğitime ihtiyacı olan çocukların eğitiminin sağlanamaması daha önce belirttiğimiz gibi eğitimsel ihmali oluşturmaktadır. Öğrenim görmesi gerekirken bu haktan mahrum bırakılan çocukların, özellikle kız çocuklarının bulunduğu bir ülkede engelli çocukların okullaşma oranının bu kadar düşük olması şaşırtıcı değildir.

4.3. Türk Hukukunda Durum

Duygusal istismarın, tek başına olabileceği gibi fiziksel veya cinsel istismara bağlı olarak da oluşabileceği önceki bölümlerde belirtilmişti. Duygusal istismarın bu özelliğinden dolayı bazı hususlarda her üç istismar türü bakımından irdeleme yapılmıştır. Türk Hukukunda fiziksel veya duygusal istismar sayılabilecek bazı davranışların kabul edilebilir davranışlar olarak görülmesinin sebeplerini bulmak için velayet hakkı ile tedip hakkını incelemek gerekir.

4.3.1. Velayet ve Tedip Hakkı

Çocukların fiziksel ve duygusal olarak istismar edilmeleri ile disiplin altına alınmaları arasındaki sınır bazen çok ince olmaktadır. Yasal düzenlenmelerde ve bunların uygulanması sırasında disipline etme davranışlarının istismar sayılıp sayılmayacağı hususunu araştırmak gerekmektedir.

4.3.1.1. Eski Medeni Kanunda Durum

Tedip hakkından önce velayet hakkını açıklamak gerekir. Velayet hakkı, küçüklerin bakım ve korunmalarının sağlanması için, onların şahısları ve malları üzerinde ana babanın veya veli sıfatını elinde bulunduranın sahip oldukları görev, yetki ve hakların tümüdür. Velayet hakkı kural olarak çocuk 18 yaşını dolduruncaya kadar devam eder. İstisnai olarak evlenmeyle veya mahkeme kararıyla rüştünü elde edenler üzerindeki velayet hakkı sona erer.

Velayetin çocuğun kişiliği üzerinde ana babaya sağladığı haklar arasında çocuk üzerinde egemenlik, çocuğun eğitimi için çocuğun itaate zorlanması da sayılabilir. Türk Medeni Hukukuna göre velayet hakkı kullanılırken, öncelikle çocuğun velayet hakkı sahibine itaat etme ödevi vardır (MK 264/II). Yürürlükten kalkan eski Medeni Kanununun 267 nci maddesine göre, anne babaların çocuklarını tedip etme hakkı vardır. Tedip etme sözlük

anlamı olarak edeplendirme, haddini bildirme, terbiye etme ya da uslandırma anlamlarına gelmektedir.

Türk mevzuatı ve uygulaması hafif bedensel ceza kategorisine yer vermekle Türkiye' nin taraf olduğu üç ayrı insan hakları sözleşmesini de ihlal etmektedir. Bunlar Çocuk Hakları Sözleşmesi, Uluslar arası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı olup bu sözleşmelerle kurulan organlar Türkiye'yi bu konuda sıkıştırmaya başlamışlardır (Gemalmaz, 2005:202)

Kanun çocuğun itaat hakkını ana babanın çocuğu eğitime görevinin ve hakkının kullanılabilmesi için gerekli görmüş ve buna bir kanun hükmü olarak yer vermiştir. Ancak çocuk hukuka ve ahlaka aykırı talimatlar uymak zorunda değildir. Cinsel istismara neden olan istek ve direktifler, burada bahsedilen hukuka ve ahlaka aykırı talimatlardandır. Bu itaat görevinin sınırı, direktiflerin çocuğun kendi yararına ve çıkarına aykırı olmamasıdır. Bu yönüyle çocuğun yararının ne olduğu yaşına göre değişiklik gösterebilir. Fiziksel veya duygusal istismar çocuğun yararına aykırı davranışlar olarak bu kapsamda sayılabilir.

Bununla birlikte, uymak zorunda olduğu emirlere ve talimatlara uymadığında, çocuğun bunlara uymasını sağlamak için anne baba kanunla kendisine tanınan tedip hakkını devreye sokabilir. Buna göre tedip hakkı, çocuğun itaat ödevinin bir tamamlayıcısıdır. Tedip hakkı sahipleri yalnızca ebeveynler değildir. Ayrıca öğretmenlerin, koruyucu ailenin ve çıraklar üzerinde ustaların da tedip hakkına sahip olduğu kabul edilmektedir.

Duygusal istismar sayılan davranışlara müdahale halinde velayet hakkı çerçevesinde tedip hakkının, yani çocuğu disipline etme hakkının kullanıldığı ileri sürülebilmektedir. Cinsel istismar sayılan davranışların velayet ve tedip hakkı kapsamına girmediği hususunda tereddüt bulunmamaktadır. Ancak Mülga Medeni Kanununun 267 nci maddesinin bedensel ceza verme yetkisi tanıyıp tanımadığını tartışmak gerekir. İlk

bakışta maddenin bedensel cezayı içermediği yorumu yapılabilir. Çünkü maddede tedip hakkının içeriğini belirten bir husus yer almamaktadır. Ancak, yargıya intikal eden olaylarda verilen kararlar incelendiğinde uygulamanın aksi yönde olduğu söylenebilir. Yargıtay da pek çok kararında aşırılaşmamış bedensel cezayı tedip hakkının kapsamında kabul etmiş ve MK' daki velayet hakkının kötüye kullanılması saymamıştır.

Doktrinde baskın olan görüş ve Yargıtay uygulaması, tedip hakkının bedensel ceza verme yetkisini de içerdiği şeklindedir. Üstelik bu görüşte olanlar, bedensel cezanın olumsuz etkilerini hesaba katmakta ama buna rağmen son çare olarak başvurulmasının Türk hukukuna uygun olduğunu kabul etmektedirler. Yargıtay 1965 tarihli bir kararında, “Medeni Kanun, ana ve babanın çocuk üzerinde tedip hakkını kabul etmişse de, bu kabul çocuğun baygın hale gelecek ve hastanede tedavi edilmesini gerektirecek şekilde kullanmalarına izin verdiği anlamına gelmez” demiştir. Yani, çocuk hastanelik olmadıysa uygulanan fiziksel istismarın hukuksal bir problem teşkil etmeyeceğini hükme bağlamıştır. Yargıtay'ın bu konudaki içtihadı evrimsel bir gelişim izlemiştir. 1992 ve 1995 tarihli kararlarında tedip yetkisinin sınırını bir veya birkaç tokat olarak belirlemiştir (Gemalmaz, 2005:184).

Buradan çıkarılacak sonuç, bir çocuğa uygulanan fiziksel istismar iddiası halinde, ceza ve velayet davaları ile koruma taleplerinde, belirli bir seviyeye kadar olan fiziksel örselemenin kanun koyucular ve uygulayıcılar tarafından kabul edilebilir davranışlar olarak görüldüğüdür. Genel kanunlarımızda evrensel çocuk hakları ve çocukların korunmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Ancak, bulguları kolayca saptanabilen fiziksel istismar durumunda hal böyle iken, tespiti ve ölçülmesi daha zor olan duygusal istismar sayılan davranışlar için spesifik bir kanuni düzenleme yapılmasının yakın olmadığı söylenebilir.

4.3.1.2. Yeni Medeni Kanunda Durum

1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanunu, İsviçre'deki örneği gibi tedip hakkını mevzuattan çıkarmıştır. Ancak yeni MK' daki itaat etme ödevi, eski MK' da yer alan itaat etme ödevinden farklı değildir (Özlü, 2002:33).

Bunun ilk sebebi, yeni MK' nun 339 ncu maddesi düzenlemesiyle çocuğun itaat etme ödevinin devam etmesidir. Çocuğun itaat etme ödevinin ve anne babanın gerekli kararları alma ve uygulama yetkisinin varlığı, alınan bu kararın nasıl uygulanacağı sorusunun tek bir olası cevabı olduğuna işaret etmektedir: Tedip (uslandırma) hakkı yoluyla (Gemalmaz, 2005:185).

Yeni Medeni Kanunda açıkça bir norm olarak yer almamasına rağmen tedip hakkı varlığını sürdürmesinin diğer bir sebebi, yeni MK'nun, kendisinin açık ve uygulanabilir bir hüküm taşımadığı hallerde örf ve adet hukukunun geçerliliğini kabul etmesidir (MK 1nci madde). Bilindiği gibi örf ve adetlerimizde çocuğu terbiye amacıyla eleştirme, azarlama, hatta çocuğa fiziksel ceza uygulama gibi davranışlar kabul edilmektedir.

Tedip hakkının varlığına yönelik itirazları dile getirenler tedip hakkının velayet hakkına mündemiç olduğunu ileri sürmüşlerdir (Akyüz, 1999:647). Yani, terbiye hakkının velayet hakkının içinde bulunduğunu, velayet hakkının terbiye hakkını da kapsadığını ileri sürerek ayrı bir tedip hakkından bahsetmenin gerekli olmadığını tezini savunmuşlardır. Ancak, eski MK' da özel olarak düzenlenmiş olan bir hakkın bulunmadığı savının doğruluğu tartışmaya açıktır.

Tedip hakkının kullanılması sırasında başvurulacak araçları, izlenen amaca ulaşabilecek ve çocuğa en az zarar verecek olanlar arasından seçmek gerekir. Tedip hakkının kullanılmasının terbiye işlemine yönelik ve bu işlevi gerçekleştirmeye uygun şekil ve içerikte olması gerekmektedir (Gemalmaz, 2005:200).

Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliğinin 4. maddesinde de velayet terimi, ana babanın çocuğu üzerinde sahip olduğu eğitim ve terbiye hakkı olarak tanımlanmıştır. Bu durumda belli bir dereceye kadar fiziksel istismar Yönetmeliğe göre de terbiye hakkının kapsamında olağan sayılabilecektir. Bu hükme göre, istismara uğramış çocuk kategorisi içine duygusal istismara uğramış çocukların girmesi de pek mümkün görülmemektedir. Duygusal istismar en fazla terbiye hakkının kullanılması sayılabilecektir.

4.3.2. Öğretmenler Açısından Tedip Hakkı

Anne babalara disiplin ve terbiye amacıyla fiziksel ve duygusal istismar sayılan bazı davranışlar için izin verildiği halde, bu yetki öğretmenlere tanınmamıştır. Öğretmenlerin de tedip hakkına sahip olduğu yönünde çeşitli Yargıtay kararları mevcuttur. Ancak bu kararlarda öğretmenlerin tedip hakkının içinde fiziksel örsellemelerin bulunamayacağı vurgulanmıştır.

Türk Hukukunda halen yürürlükte bulunan 1930 tarih ve 1702 sayılı İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanununun 19-22 nci maddelerine göre, öğretmenlerin yapmaması gereken hareketler arasında öğrencilere karşı kaba muamelede bulunmak ve kaba bir dil, üslup kullanmak ile öğrenciyi dövmek açıkça sayılmıştır.

Duygusal istismar sayılabilecek olan öğrencilere karşı kaba bir dil kullanmak ve kaba-kötü muamelede bulunmak ihtar ve tevbih cezalarını gerektiren bir suç iken, fiziksel istismar ve buna bağlı duygusal istismar oluşturan öğrenciyi dövmek fiili maaş kesilmesini gerektiren bir disiplin suçu olarak düzenlenmiştir. Bu hükümler, öğretmenlerin duygusal istismarına ilişkin spesifik yaptırımlar olarak değerlendirilebilir.

1992 tarihli bir Yargıtay kararında, sanık öğretmenin mağdur öğrenciyeye tokat atmasının müessir fiil (yaralama) suçunu oluşturduğundan ve eylemi

hukuka uygun kılan tedip yetkisini aştığından söz edilmiştir. Yine 1995 tarihli başka bir kararında, sanık öğretmenin mağdur öğrenciye birkaç tokat atmasının yaralama suçunu oluşturduğu, eğitim içi ceza verme yetkisinin aşıldığı, eylemi hukuka uygun kılan eğitsel yetkiden burada söz edilemeyeceği vurgulanmıştır (Gemalmaz, 2005: 201).

Sonuç olarak, bu hükümlerin önemi bir çocuğun fiziksel veya duygusal istismara uğrayıp uğramadığını tespit ederken ortaya çıkmaktadır. İstismara uğradığı iddia edilen bir çocuk hakkında koruma tedbirlerinin uygulamaya konması ve istismarcı hakkında ceza hükümleri ile velayetin kaldırılmasının söz konusu olabilmesi için öncelikle fiilin istismar sayılması gerekmektedir.

Anılan hükümler doğrultusunda, mahkeme, polis, jandarma, sosyal hizmet uzmanları, okul yöneticileri gibi uygulayıcılar tarafından fiilin hukuka veya ahlaka uygun olduğuna karar verilmesi halinde bu yaptırımlar uygulanamayacaktır. Bu halde ise istismarın devam etmesi ve önlenememesi nedeniyle çocuğa verdiği zararlar da süregidecektir.

4.3. İstismar Durumunda Uygulanacak Prosedür

Konunun ilgili çalışanları yani tıp mensupları, hukukçular, sosyal hizmet uzmanları ve psikologların eğitim aşamasında ve sonrasında konuyla ilgili bilgilenmelerinin düşük düzeyde olması, istismarın saptanmasını çok güç kılmaktır.

Fiziksel ve cinsel istismar durumunda uygulanacak yasal prosedür mevzuatımızda belirlenmiştir. Bir çocuğun, yetişkin bir kişi tarafından fiziksel veya cinsel olarak istismar edilmesi söz konusu olduğunda, durum çocuğun kendisi tarafından şikâyet, çocuğun yakınları veya olaya tanık olanlar tarafından ihbar yoluyla olayın meydana geldiği yerdeki savcılığa bildirilir. Çocuğun durumunun bilirkişi tarafından verilen müessir raporu ile tespit edilmesi gerekmektedir.

İstismara uğrayarak ya da başka bir nedenle korunmaya muhtaç duruma düşmüş çocukların bir hukuk şemsiyesi altına girebilmeleri ve topluma kendileri için belirlenmiş özel statüden yararlanabilmeleri “tedbir kararı” ismi verilen bir kararla mümkün olmaktadır. İlgili konumdaki kurumca kurulan sosyal hizmetler kuruluşlarında bakımları, yetiştirilmeleri ve bir meslek edinmeleri konusunda bu imkânların oluşabilmesi için öncelikle tedbir kararının alınması gereklidir. Haklarında derhal koruma tedbiri alınmasında zorunluluk görülen çocuklar mahkeme kararı alınıncaya kadar bu kanuna göre kurulmuş kurumlarda veya aile yanında mahalli mülki amirin onayı alınmak suretiyle bakım altına alınabilirler.

Savcılığa olayın meydana geldiği yer karakolu ya da 155 polis imdat veya 156 Jandarma aracılığı ile de başvurulabilir. Durumu meslekleri dolayısıyla öğrenen hekim, psikolog, rehber öğretmen gibi kişilerin durumu ilgili yerlere bildirmeleri zorunludur. Bildirmemeleri veya bildirmekte gecikmeleri halinde ceza öngörülmüştür (Eski TCK'nun 530 ncu maddesi/ Yeni TCK'nun 278, 279 ve 280 nci maddeleri).

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5 nci maddesinin son fıkrasında, tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte velisinin, vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılması hâlinde; çocuğun bu kişilere teslim edileceği belirtilmiştir. Bu fıkranın uygulanmasında, çocuk hakkında birinci fıkrada belirtilen tedbirlerden birisine de karar verilebileceği hüküm altına alınmıştır.

Uygulamada, aile içinde istismara uğrayan çocuklar genelde ailelerine geri verilmektedir. Ancak ailelerine geri verilen çocuklarda istismarın devam etme olasılığı yüksektir. Medyada fiziksel istismara uğrayan çocukların hastaneden sonra ailesine geri verildiği ve ilerleyen sürede bazılarının hayatını kaybettiği şeklinde haberler sık sık yer almaktadır. Son zamanlarda çocuk istismarına olan hassasiyetin artması ve aileye geri verilen çocukların takibi sistemi ülkemizde yeterince gelişmediği için çocukların aileden

alınması yoluna başvurulmaktadır. Bu yola başvuruların sayısı hakkında yeterli verilere ulaşılamamıştır.

Anne babaların velayet hakkını, vasilerin vesayet hakkını kötüye kullanarak duygusal istismara sebebiyet vermeleri halinde, istismarın boyutuna göre kurumların müdahale yetkisi doğacaktır.

Avrupa ülkelerinde genel olarak istismara uğrayan çocuklar için koruma tedbirleri uygulanırken öncelikle koruyucu aile yanına yerleştirme yapılır. Bir süre burada misafir edilen çocuğu evlat edinecek aile aranır. Bulunması halinde çocuk istismar uygulayan ailesinden alınarak başka bir aileye evlatlık olarak verilir. Bulunamaz ise, bu amaçla kurulmuş olan bir kuruma yerleştirilir. Kurumun bu başvuruyu kabul etme zorunluluğu vardır (Onursal ve Özsoy, 2006:62).

Fransa' da iki yönlü bir koruma vardır: İdari koruma ve adli koruma. Gerektiği zaman çocuk hakimi bir çocuğu yetişkinliğine kadar takip edebilir. Prensipte çocuğu ailesinden ayırmamaktır. Hakim, sosyal görevliler aracılığıyla çocuğun aile ortamı kontrol edilir. Sosyal görevli psikologlar, psikiyatristler gibi birçok uzmanla birlikte çalışır. Eğer çocuğun çok önemli bir tehlikeyle karşı karşıya olduğu kanaatine varılırsa çocuk hakimi çocuğu aile yanına veya kuruma yerleştirme kararı verir (Onursal ve Özsoy, 2006:71).

Bu yöntem Avrupa ülkelerinde etkin olarak uygulanmaktadır. ÇHS' nin ilkesi de öncelikle ebeveynlerin desteklenmeleri suretiyle çocuğun ailesinden ayrılmamasıdır. Çocuklar kendi aile ortamlarında korunup gözetilmelidirler.

Fiziksel ve cinsel istismar durumunda uygulanacak yasal prosedür mevzuatımızda belirlenmiş olmasına rağmen bunlara bağlı olmayıp tek başına söz konusu olan duygusal istismar durumunda izlenecek net bir yol bulunmamaktadır. Fiziksel veya cinsel istismar boyutlarına ulaşmayıp sadece duygusal istismar kapsamında sayılabilecek olayların önlenmesinin en önemli yolu eğitim yoluyla ebeveynleri, öğretmenleri ve çocukla iletişimi

bulunan diğerk kişileri bilinçlendirmektir. Fiziksel veya cinsel istismara bağılı duygusal istismarı önlemenin yolu ise öncelikle bu istismarları önlemek olmalıdır. Dolayısıyla, fiziksel veya cinsel istismar durumunda yapılması gerekenler burada uygulanmalıdır.

Sağılık personelinin de istismarın tespiti ve tekrarının önlenmesinde sorumluluğı vardır. İstismar olayı ile karşılaşan hekim, bulguların meydana geliş nedenini araştırmalıdır. İstismar olduğı düşünölen olaylarda adli tıp uzmanından rapor alınmalıdır. Çocuğına yönelik tehlikenin devam etmesi ihtimali varsa çocuğun istismara uğradığı yere (aile yanı, kurum vs.) geri gönderilmemesi gerekir. Bu durumda Cumhuriyet Savcılığına yapılacak ihbarın yanı sıra Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan yardım istenmelidir. Bu kurumlar olaya müdahale edinceye dek çocuk hastanede tutulmalıdır.

İstismar varlığında ya da kuşkusunda ilgili kurumlara başvurmak gerekir. Bildirim, çocuk polisine, SHÇEK'e veya savcılığına yapılabilir. SHÇEK, Alo Çocuk Merkezleri aracılığıyla da istismar vakalarını ele alabilmektedir. Türkiye'de her ilde bulunan İl Sosyal Hizmet Müdürlükleri gelen bildirimleri değerlendirmektedir (<http://www.shcek.gov.tr>).

Emniyet Genel Müdürlüğüne bağılı olup Çocuk Polisi adını alan Küçükleri Koruma Şube Müdürlüğü ile Jandarma Çocuk Koruma Şube Müdürlüğü çocuklarla ilgili olarak çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmaların içinde şikayet ve ihbarlar doğrultusunda istismara uğrayan çocukların tespiti, olayın adli makamlara intikali ve takibi de vardır. Bu çocukların rehabilitasyonu ile ilgili çalışmalar da son zamanlarda başlatılmıştır.

Sonuç olarak istismarın herhangi bir türüne maruz kalan çocuk hakkında acil bir tedbir kararı almak gerekiyorsa; başvuru yeri savcılık veya Sulh Hukuk Mahkemesidir. Alınan kararın hemen infazı gerekir. Alınacak ihtiyati kararın ışığında vekâlet, vesayet, malların idaresi gibi durumların da hükme bağlanması gerekir. Bununla beraber görevini ihmal veya velilik,

vasilik sıfatlarını suiistimal eden şahıslar hakkında ceza söz konusu olacaktır. Türk Ceza Kanunu, idaresi altında bulunan yada büyütme, okutmak, bakmak, muhafaza etmek veya bir meslek ve sanatı öğretmek için kendisine verilen şahsın üzerinde taşıdığı eğitim hakkını ya da söz dinletme yetkisini kötüye kullanıp o şahsın sağlığının bozulmasına, bir tehlikeyle karşılaşmasına sebep olan kişilere ceza verileceğini, Medeni Kanun ise, ana ve babanın görevlerini yerine getirmedikleri takdirde sulh hukuk hakiminin çocuğun himayesi için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduğunu hükme bağlamıştır. Velayet davalarında da son yıllarda çocuğun velayeti kendisine istismar uygulayan ebeveyne bırakılmamaktadır.

Ülkemizde tedbir kararı uygulandıktan sonra kolluk güçlerinin yuvaya getirip teslim ettiği ya da o tedbir kararı alınan çocuk, çocuğun bakılıp gözetileceği bir gözetim evinin olmaması nedeniyle direkt olarak korunmaya muhtaç çocukların barındığı çocuk yuvasına veya yetiştirme yurduna nakledilmektedir. Bu durumda, tedbir kararı yerine gözetim delegeliğinin ülkemizde yeterince düzenlenmesi ya da tedbir kararı alınan çocuklar için gözetim evlerinin Adalet Bakanlığı veya SHÇEK tarafından oluşturulması, bu hizmetin daha sağlıklı yürütülmesini sağlayacaktır (Onursal ve Özsoy, 2006:152).

V. BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç

Araştırmada incelenen tanımlardan, konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalardan, uluslararası belgelerden ve mevzuatımızdan anlaşıldığı gibi duygusal istismar dünyanın her yerinde, toplumların her kesiminde rastlanabilen bir sorundur. Dünyanın en gelişmiş ülkelerinde dahi çeşitli oranlarda görüldüğü istatistiklerden ve bilimsel çalışmalardan anlaşılmaktadır. Bilim dünyasının çalışmaları sonucu yapılan yayınlarla medyanın ve toplumun ilgisi konuya çekilmiştir. Çocuk istismarı ve ihmalinin tüm türleri hem bilimsel çevrelerde hem de toplum yaşamında zamanla güncellik kazanmıştır. Ancak, konuyu değişik yönlerden inceleyen yeterli bilimsel araştırmanın yapılmamış olduğu tespit edilmiştir.

Aile içinde, toplumda ve okulda normal kabul edilen bazı davranışlar duygusal istismar içermektedir. Bazı davranışların çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimine zarar verdiği, bu nedenle çocukların duygusal yönden istismarına sebebiyet verdiği görülmektedir.

Çocuklarda duygusal istismar, fiziksel veya cinsel istismarla birlikte oluşabildiği gibi bunlardan bağımsız olarak da görülebilmektedir. Fiziksel veya cinsel istismara uğrayan bir çocuğun duygusal yönden etkilenmeyeceği düşünülemez. Bu nedenle, bunların var olduğu her yerde duygusal istismarın da olduğu söylenebilir. Bazı durumlarda ise, duygusal istismara tek başına rastlanabilmektedir.

Duygusal istismar ve ihmal oldukça sık yaşanmakla birlikte, fark edilmesinde, tanımlanmasında, kanıtlanmasında ve önlenmesinde güçlükle yaşanmaktadır. Ebeveynlere, çevreye ve çocuğa bağlı sebeplere göre oluşma ihtimali değişmekle birlikte her sosyo-ekonomik kesimde çeşitli oranlarda rastlanabilmektedir. Aile dışında gerçekleşen duygusal istismar

toplumda tepki çekerken, aile içindeki duygusal istismar aile hayatı içinde büyük oranda olağan karşılanmaktadır.

Duygusal istismar sadece anne baba tarafından değil, onların yerini tutan bakıcı, yakın akraba gibi kişiler tarafından, okullarda öğretmenler, idareciler, hatta diğer çocuklar tarafından çocuğa uygulanabilmektedir. Çocukla sık iletişim kuran tüm kişiler istismar uygulayıcısı potansiyeli taşımaktadır. Duygusal istismarın ortaya çıkma nedenleri ebeveynlere, çevreye veya çocuğa bağlı olabilmektedir. Bu etkenlerin özellikleri duygusal istismarın sonuçlarını da etkilemektedir.

Duygusal istismar, çocuğun kişilik gelişimi, benlik algısı ve gelecekteki yaşantısı üzerinde olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Çocuklar, onları her türlü olumsuzluktan korumakla yükümlü olan aileleri ve onların eğitimi ve yetişmesinden sorumlu olan öğretmenleri tarafından duygusal olarak istismar edildiklerinde kısa veya uzun vadede ama mutlaka olumsuz yönde etkilenmektedirler.

Duygusal istismar konusunda toplumda yeterli bilinç gelişmemiştir. Çocuk eğitiminde bedensel cezadan daha yaygın bir şekilde duygusal ceza bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Duygusal istismarın tekrarlanması ve devam etmesinin nedenleri arasında bunun bir disiplin yöntemi olarak algılanması önemli rol oynamaktadır. Ülkemizde kültürel yapı içinde hem bedensel ceza hem duygusal ceza kabul görmektedir. “Babanın / öğretmenin vurduğu yerde gül biter”, “kızını dövmeyen dizini döver”, “tekdirle uslanmayanın hakkı kötüdür” gibi atasözleri ve öğretmene teslim edilen çocuk için söylenen “eti senin, kemiği benim” gibi deyimler, toplumumuzun fiziksel ve duygusal istismara geleneksel bakış açısını ele vermesi açısından dikkate şayandır.

Genelde çocuk haklarının sağlanması ve özelde çocukların duygusal istismardan korunması günümüzün önemli sorunlarından. Bu nedenle çocukların ve gençlerin istismardan korunması yükümlülüğü devletlere ve ana-babaya verilerek çeşitli uluslararası düzenlemeler ile

garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Uluslararası düzenlemelerde konu ilkeler bazında düzenlenmiştir. Ancak, ülkemiz mevzuatında yeterli düzeyde düzenleme bulunmamaktadır.

Medeni Kanunumuza göre velayet hakkı; çocuklarının bakım ve eğitimini sağlamak için, onların menfaatini göz önünde tutarak gerekli kararları alarak uygulamak hak ve yükümlülüğünü ebeveynlere tanımıştır. Bu hakkın içinde olduğu kabul edilen tedip hakkının fiziksel veya duygusal istismar sayılan davranışları içermesi yargı kararlarında kabul görmekte iken, çocuk hakları bilincinin artmasıyla birlikte bu durum değişmeye başlamıştır. Tedip hakkının çocuğun menfaatlerine zarar verecek şekilde kullanılmasını uluslar arası belgelerden sonra yargı makamları da kabul etmemeye başlamıştır. Zaman içinde giderek artan bir oranda, fiziksel veya duygusal istismar sayılan davranışlar tedip hakkı kapsamında çıkarılmaktadır.

Ülkemiz mevzuatının öğretmenlere, istismar sayılan davranışları öğrencilerine uygulama yetkisi vermemesi, bu davranışlara yaptırım öngörmesi çocukların okullarda istismardan korunması açısından önemli bir husustur. Ancak ne yazık ki, araştırmamızda değinilen bazı araştırma sonuçları öğretmenlerin duygusal istismar konusunda yeterli bilgi sahibi olmadığını ortaya koymuştur.

Avrupa ülkelerinde istismara uğrayan çocukların koruma tedbirleri kapsamında ailelere psikolog vs. desteği sağlanmakta ve bu çocuklar koruma kararı veren mercii tarafından takip edilmektedir. Çocuk Koruma Kanununda koruma tedbirleri yer almakla birlikte ülkemizde velinin ya da çocuğun bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi, çocuğun izlenmesi kurumları henüz yeterli düzeyde geliştirilememiştir.

5.2.Öneriler

Ülkemizin büyük çoğunluğunu çocuk ve genç nüfusun oluşturduğu göz önünde bulundurulursa, çocukların istismarı konusunun ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Duygusal istismarın önlenmesinde, uluslararası

düzenlemelerin getirdiği ilkelerin taraf devletlerce yerel mevzuatta ve idari yapıda etkin hale getirilmesi temel yapı taşı olacaktır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19, 34 ve 39'uncu maddelerinde de belirtildiği gibi Devlet çocuğu ana babanın ya da çocuğun bakımından sorumlu başka kişilerin her türlü kötü davranışından korumalı, çocuk ihmal ve istismarını önlemeli ve bu tür davranışlarla karşı karşıya bulunan çocukların tedavisini amaçlayan programlar hazırlamalıdır. ÇHS, çocuk istismarının önlenmesi için ortak standartları belirlerken, devletlerin farklı kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasal gerçeklerini de göz önüne almıştır. Devletler, bunların hayata geçirilmesine yönelik kendi ulusal yollarını kullanabileceklerdir. Türkiye'de de sözleşmede belirlenen standartların ülke şartlarını zorlayarak da olsa gerçekleştirilmeye çalışılması gerekmektedir.

Fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi kesin, açık ve caydırıcı cezaları öngören özel yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Çocuk istismarı ile ilgili başlıca yasal yaptırımlar Türk Ceza Kanunu ve Medeni Kanun hükümlerine dayalıdır. Bu yasalar genel yasalardır. Çocuk istismarı konusunda özel hükümler içeren Çocuk Koruma Kanununa çocukların gelişimini oldukça etkileyen duygusal istismara ilişkin özel hükümler de eklenmelidir.

Türk hukukunda ebeveynlere tanınan tedip hakkına ilişkin hükümlerin uygulaması ÇHS' ye aykırı nitelik taşıdığından bedensel cezayı onaylayan hükümlerin ve idari düzenlemelerin mevzuattan ayıklanmasının büyük bir aşama sağlayacağı değerlendirilmektedir. Yasal düzenlemeleri yaşama geçirecek yapısal ve örgütsel önlemlerin alınması ise amaca ulaşmak için şarttır. Örneğin, daha önce açıkladığımız üzere Avrupa ülkelerindeki gibi çocuğun aile yanında takip ve kontrolünün olması gerektiği gibi uygulanabilmesi, koruyucu aile ve evlat edinme kurumlarının etkinleştirilmesi için yasal düzenlemeleri idari düzenlemeler takip etmelidir.

Çocukların duygusal istismar ve ihmale uğramalarını önlemek için yasal ve yönetsel önlemlerin yanında sosyal ve eğitimsel spesifik önlemler de

alınmalıdır. Koruyucu önlemlerin alınması, çocuğa bakan kişilere destek sağlanması, özel izleme birimlerinin kurulması gereklidir.

Duygusal istismarın varlığı, sıklığı, etkilerinin derecesi, yaygınlığı gibi konularda mevcut bilimsel veriler halihazırda yetersizdir. Bilimsel çalışmalar sorunun çözülmesinde temel teşkil edeceğinden, duygusal istismarın çeşitli yönleriyle araştırmalara konu edilmesi, bu alanlarda istatistiksel ve bilimsel çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Duygusal istismarın önlenmesi için anne, baba, bakıcı gibi çocuklarla iletişim içinde olup istismar uygulayıcısı potansiyelini oluşturanların ve tüm toplumun hangi davranışların duygusal istismar niteliği taşıdığı konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Eğitim yoluyla önleme ne kadar etkinleştirilirse, diğer adımlara o kadar az ihtiyaç olacaktır. Yetişkinlere yönelik bu eğitimde yaygın eğitim araçlarının kullanılması, ailenin ve toplumun diğer kesimlerinin bilinçlenmesini sağlayacaktır.

Devlet, ilgili resmi ve sivil kurumlar çocuk gelişimi ve psikolojisi konularında bilinçlendirme etkinlikleri organize etmelidir. Ailelerin aşırı koruyucu veya aşırı baskıcı olmamaları, duygusal ceza yöntemini kullanmamaları gerektiğini, bunun yanında çocuğun yanlış davranışları karşısında nasıl tepki vermeleri gerektiğini öğretecek faaliyetler düzenlenmelidir. Davranış değiştirme yönünde ailelere rehberlik yapıp çözüm önerileri getirilebilir. İletişim kursları, ana baba kursları gibi aktivitelerin kurumlarca düzenlenmesi veya desteklenmesi gerekmektedir.

Eğitim Fakültelerinin müfredatına, öğretmenleri, genelde çocuk hakları, özelde duygusal istismar konusunda bilgilendirecek derslerin konulması etkin bir önleme faaliyeti olacaktır. Ulusal ve uluslararası normlarla benimsenen hukuksal ve ahlâkî yaklaşımlar ayrıntılı biçimde eğitim programlarına dahil edilerek öğretmen adaylarının duygusal istismar konusunda bilinçlenmeleri sağlanmalıdır. Çocukların okulda duygusal istismardan korunmalarında bunun çok etkili bir çaba olacağı açıktır.

İstismar olgularının gizli kalmaması, uygun kuruluşlara bildirimini istismarın devamının önlenmesi, tedavi ve rehabilitasyon açısından önem arz etmektedir. Türkiye'deki sosyal güvenlik ve hizmet kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar çalışmalar yapıyorlarsa da bu çalışmalar, gerek nitelik gerekse nicelik açısından yetersizdir. İstismara uğrayan çocukları destekleyen ve güvence altına alan etkin bir sosyal güvenlik ve hizmet Şemsiyesi kurulmalıdır.

İstismar sorununun kamuoyu gündeminde kalması konusunda medya sorumluluk üstlenmelidir. Televizyon, gazete, radyo gibi kitle iletişim araçlarından yararlanılarak konunun önemi anlatılmalıdır. Yazılı ve görsel basın araçlarının toplumun duygusal istismar konusunda bilinçlenmesi için kullanılmasının çok faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Çocukların istismardan korunarak yetiştirilmesi onların gelecekte kendilerine değer verirken, başkalarına da saygı duyan yetişkinler olmalarını sağlar. Kendine güvenli, saygılı ve fiziksel ve duygusal olarak normal gelişimini sürdüren bireyler yetiştirebilmek için, onların gerek anne babalarının, gerekse çevresindeki diğer yetişkinlerin her türlü istismarlarına karşı korunmalarının etkin bir Şekilde sağlanması için devletlerin bir çocuk politikası oluşturması, bilim insanlarının, kurumların, sivil toplum örgütlerinin konuyla ilgili çalışmalarına devam etmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, E. (1999). “Medeni Kanununun Velayete İlişkin Hükümlerinin Çocuk Hakları Sözleşmesi ve İsviçre Medeni Kanunu Işığında Değerlendirilmesi” , İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ARAL, N. ve GÜRSOY, F. (2001). “Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı”. Milli Eğitim Dergisi. Sayı 151.

BALTAŞ, A, BALTAŞ, Z. (1999). “Kolej ve Anadolu Liselerine Giriş Sınavlarına Hazırlanan Öğrencilerin Duygusal İstismarı”, “Çocuk İstismarı ve İhmali”, Derleyenler: KONANÇ E., GÜRKAYNAK İ., EGEMEN A. Ankara.

BAYHAN, P. (1998). “ Sosyal Hizmet Dergisi”, Sayı 8.

BAYRAKTAR, N. (1990). “Defining Subcategories Of Psychological Maltreatment” . Master Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

BİLİR Ş, ARI M, DÖNMEZ N.B, GÜNEYSU S, (1999). “4-12 Yaşları Arasında 16.100 Çocukta Örselenme Durumları ile İlgili Bir İnceleme”, Ankara.

BOSTANCI, N., ALBAYRAK, B., BAKOĞLU, B. ve ÇOBAN, Ş. (2006). “Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi”. New Symposium Journal. www.yenisymposium.net. 44 (2).

BROWN, J., (1999), “ Childhood Abuse and Neglect: Spesificity of Effects on Adolescent and Young Adult Depression and Suicidality”. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, USA.

BYERS, J. (1999), “Çocuk İstismarı ve İhmali”, Derleyenler: KONANÇ E., GÜRKAYNAK İ., EGEMEN A., Ankara.

CILGA, İ. (1999). “**Türkiye’de Çocuk Hakları Çalışmaları**”. Cumhuriyet ve Çocuk. II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: Ankara.

CILGA, A. (2001). “**Çocuk Hakları ve Eğitimi**”. Milli Eğitim Dergisi, 151. Sayı.

CÜCELOĞLU, D. (1993). “**İnsan ve Davranışı – Psikolojinin Temel Kavramları**” , Remzi Kitapevi, İstanbul,

ÇAKMAKLI, K. (1991). “**Aileler İçin Sosyal Hizmet**”. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

ÇAKMAKLI, K. (1999). “**Çocuk Psikiyatrisinde Aile ile Çalışmak**”. Nobel Tıp Kitabevleri: İstanbul.

ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI DERGİSİ, (2003), Cilt 46, Sayı 4.

DİKEÇLİGİL, B. ve ÇİĞDEM, A. (1991). “**Aile Yazıları III**”, 2. Basım, Ankara.

DOĞAN, İ. (2004). “**Toplum ve Eğitim Sorunları Üzerinde Felsefi ve Sosyolojik Tahliller**”, 1.Baskı, Pegem A Yayınları, Ankara.

ERKMAN, F. (1991). “**Çocukların Duygusal Ezimi**” ,Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi, Gözde Repro Ofset, Ankara.

GARBARİNO,J, GILLIAM,G. (1980), “**Understanding Abusive Families**”, Lexinton Boks, San Francisco.

GARBARİNO,J, GUTTMAN,E. DEELEY,J. (1986) . “**The Psychological Battered Child**”. Jossey-Boss, San Francisco.

GEMALMAZ, H. B. (2002). “Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusalüstü Belgeler, Bölgesel Sistemler”. İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul.

GEMALMAZ, H. B. (2005). “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve Türk Hukukunda Çocuğun Bedensel Cezaya Karşı Korunması”. Legal Yayıncılık: İstanbul.

GÖGAYAZ, S. (2001). “Ergenlerde Öğretmenlerine Yönelik Duygusal İstismar Algısının İncelenmesi”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi.

GÜLER, N., UZUN, S., BOZTAŞ, Z. ve AYDOĞAN, S. (2002). “Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler”. C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi. 24 (3).

GÜNGÖRMÜŞ, O. (1999). “Ders Notları”. İstanbul Üniversitesi.

HART,S.N, BRASSERD,M.R. (1987), “A Major Threat to children’s mental health” American Psychologist.

İŞMEN,A.E. (1993). “Duygusal İstismarın Liseli Ergenlerin Kendini Kabul Seviyelerine Etkisi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.

JERSİLD, A. (1975). “Çocuk Psikolojisi”. Çev.Gülseren Günçe, Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

KARA, B, ÜMİT, B. ve GÖKALP, A. S. (2004). “Çocuk İstismarı”. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi. 47. Sayı.

KARS, Ö. (1994). “**Çocuk İstismarı ve Sosyal Hizmet**” . 4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları, Ankara.

KARS, Ö. (1996). “**Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları**” , Bizim Büro Basımevi, Ankara.

KAVAKLI A, PEK H, BAHÇECİK N, (1995), “**Hırpalanmış Çocuk Sendromu**”, Alendar Ofset.

KONANÇ E, GÜRKAYNAK İ, EGEMEN A (ed). (1991) . “**Çocuk İstismarı ve İhmali**”. Ankara: Güneş Kitabevi.

KOZCU, Ş. (1991). “**Çocuk İstismarı ve İhmali**”. Aile Yazıları. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. 2. Cilt: Ankara.

KÖKNEL, Ö. (2001). “**Kimliğini Arayan Gençliğimiz**”. Altın Kitapları Yayınevi: İstanbul.

KULAKSIZOĞLU, A. (2001). “**Ergenlik Psikolojisi**”. Remzi Kitabevi. 4. Baskı: İstanbul.

MEB DERGİSİ, (2004). Cilt 35 , Sayı 2.

MİLLİ EĞİTİM DERGİSİ, (2001). Sayı 151, Temmuz, Ağustos, Eylül.

MÜFTÜ, G. (2001). “**Çocuk Hakları**”. Milli Eğitim Dergisi. 151. Sayı.

ONURSAL,B, ÖZSOY,S. (2006). “**Çocuk ve Genç Adalet Sempozyumu Notları**”, İstanbul Barosu Yayınları, Sıra no:033, 1.Basım, İstanbul.

ÖZLÜ, H. (2002), “**Velayetin Kaldırılması**” , Adil Yayınevi, Ankara.

ÖZMEN, S.K. (2004). “**Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları**”. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 37 (2).

ÖZTÜRK, E. (1993). “**Çocuk Cinsel İstismarının Psikiyatrik Yönleri**”, Nöropsikiyatri Arşivi.

POLAT, O. (1997). “**Çocukta Dayağa Hayır**”. İstanbul, Analiz Yayınları.

POLAT, O. (1999). “**Tıbbi Açıdan Çocuk Hakları ve Çocuk İstismarı**”. Cumhuriyet ve Çocuk. II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: Ankara.

POLAT, O. (2000). **Adli Tıp**, Der Yayınları, İstanbul.

POLAT, O. (2001). “**Çocuk ve Şiddet**”. Der Yayınları, İstanbul.

ROBİN M. (1991). “**The social construction of child abuse and false allegations. Bridgehampton**” New York: The Haworth Press. USA.

SAVİ, F. (1999). “**Ergenlerde Duygusal İstismar ile Benlik Algısı ve Genel Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki**”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi.

SİYEZ, D. M. (2003). “**Duygusal İstismara Maruz Kalan ve Kalmayan Ergenlerin Benlik Algıları ile Depresyon ve Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması**”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi.

ŞAHİN, F. (2003). “**Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesinde Ekip Çalışması**”. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. 10(1).

TAŞDELEN, N. (1995). "Examination of the Effects of Perceived Psychological Maltreatment of Mothers on Adolescent's Self Concept, Emotionel and Behavioral Problems and Academic Achievement", Master Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

TERCAN, M. (1995). "Çocuğun Ana-babası Tarafından Fiziksel İstismarı ve İhmali", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Planlama Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

TOPBAŞ, M. (2004). "İnsanlığın Büyük Bir Ayıbı: Çocuk İstismarı". TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 3 (4).

USTA, S. (1994). "Anne Babanın Tedip Hakkı", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı 8.

YAVUZER, H, (1995) . "Ana Baba ve Çocuk", Remzi Kitabevi, İstanbul.

YAVUZER, H, (1996). " Çocuk ve Suç", Remzi Kitabevi, İstanbul.

UZUN, Ş. (2002). "Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar ile Kendilik İmgesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

ZEYTİNOĞLU, S. ve KOZCU, Ş. (1987), "Physical child abuse in Turkey". Avrupa Çocuk İstismarı ve İhmali Kongresi, Rodos, Yunanistan.

1948 tarihli Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi

1978 tarihli Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi

1986 tarihli Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı

1989 Tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

1999 tarihli Çocuk Hakları ve Esenliği Hakkında Afrika Şartı

T.C. 1982 Anayasası

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Mülga Türk Medeni Kanunu

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu

625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu

1702 sayılı İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun

Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü / Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği.

<http://www.bianet.org> (05.01.2007 tarihinde indirilmiştir)

<http://www20.uludag.edu.tr/~nazan/ders5.html> (12.01.2007 tarihinde indirilmiştir)

<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukistismariveonlenmesi.doc> (01.07.2006 tarihinde indirilmiştir)

<http://www.shcek.gov.tr/anasayfa/Diger/Alo183.asp> (26.06.2006 tarihinde indirilmiştir)

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri Ve Yılı: 1969 – Elazığ

Öğrenim Durumu: Dumlupınar İlkokulu, Atatürk Ortaokulu, Elazığ Lisesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisansı, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı yüksek lisansı.

Çalışma Hayatı: Kozaklı Adli Yargı Hakimliği, İçişleri Bakanlığı JGK Adli ve İdari Davalar Şube Müdür Yardımcılığı, Maliye Bakanlığı İstanbul Hazine Avukatlığı.

Diğer Hususlar: British Council İngilizce Kursu, Tömer İngilizce Kursu, Basic Bilgisayar Yazılım Sertifikası, Konya ilinde İdare Hukuku Semineri takdimi, İstanbul-Ankara-Bursa-Tunceli-Giresun illerinde Ceza Hukuku Değişiklikleri Semineri takdimi, İnsan Hakları Semineri katılımı, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Semineri katılımı. Evli ve bir çocuk annesidir.